

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**ANALÝZA VYBRANÝCH SOCIÁLNÍCH JEVŮ V ÍRÁNSKÉ
KINEMATOGRAFII OD ROKU 1989**

Bc. Dominika Kozlová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

**ANALÝZA VYBRANÝCH SOCIÁLNÍCH JEVŮ V ÍRÁNSKÉ
KINEMATOGRAFII OD ROKU 1989**

Bc. Dominika Kozlová

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Tomková, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2018

Obsah

1 ÚVOD	6
1.1 Cíl práce	6
1.2 Struktura práce.....	7
1.3 Transkripce perských slov	8
2 SOCIÁLNÍ HISTORIE ÍRÁNU OD ROKU 1989	10
2.1 Válka, obnova státu a osa zla	10
2.2 Írán mezi tradicí a modernitou	14
3 VYBRANÉ SOCIÁLNÍ FENOMÉNY ÍRÁNU A JEJICH ZOBRAZENÍ V ÍRÁNSKÉ KINEMATOGRFII	19
3.1 Návykové látky	19
3.1.1 Alkohol	19
3.1.1.1 Alkohol a film.....	21
3.1.2 Drogy	24
3.1.2.1 Drogy a film.....	26
3.2 Bezdomovectví.....	29
3.2.1 Bezdomovectví a film.....	32
3.3 Prostituce.....	34
3.3.1 Prostituce a film	37
3.4 AIDS.....	39
3.4.1 AIDS a film.....	42
3.5 Žena a veřejný prostor.....	43
3.5.1 Žena a film	47

3.6 Sex a partnerství	52
3.6.1 Sex, partnerství a film	54
3.7 Íránská mládež a <i>Gharbzadegí</i> (westofikace).....	58
3.7.1 Hudba, party a tanec	59
3.7.2 Hranice krásy : módní průmysl a plastiky	60
3.7.2.1 Film a westofikace.....	62
3.7.2.1.1 Teherán, kolébka westofikace	62
3.7.2.1.2 Pahleváni nebo The Beatles : vzory íránské mládeže	64
3.8 LGBT	67
3.8.1 Homosexualita.....	67
3.8.2 Transsexualita	69
3.8.2.1 Homosexualita a transsexualita a film.....	70
4 ÚSPĚCH ÍRÁNSKÉ KINEMATOGRAFIE NA MEZINÁRODNÍCH FESTIVALECH : SOCIÁLNÍ REALITA ČI PODRUČÍ ZÁPADNÍHO PUBLIKA.....	73
5 ZÁVĚR	77
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	81
7 RÉSUMÉ	98

1 ÚVOD

*„Čím více přemýšlím,
tím méně rozumím,
proč Mléčná dráha
tak vzdálená je,
proč pravda tak trpká je.“
Abbás Kjárostamí*

Íránská kinematografie od svého počátku byla úzce provázána s aktuálním děním v zemi. Osudy Íránců a jejich životní příběhy se na filmových plátnech objevují již více než 120let. Od roku 1989 se do filmové produkce dostává sociální tematika dotýkající se široké platformy společenských fenoménů. V devadesátých letech 20. století se íránská filmová tvorba poprvé střetává s problematikou, jakou je bezdomovectví, prostituce, konzumace drog a alkoholu či onemocnění AIDS, a snaží se o její vyobrazení ve stopáži snímků.

1.1 Cíl práce

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl představit vyobrazení vybraných sociálních jevů v íránské kinematografii od roku 1989. Důraz je kladený na období od konce devadesátých let po současnost, kdy je nejvíce sociálních fenoménů postihnuto v íránské tvorbě. Práce poukazuje na dané sociální skutečnosti, popisuje je a přináší jejich vizuální zpracování.

Tato diplomová práce volně navazuje na moji bakalářskou práci *Íránská kinematografie za vlády prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda*, ve které jsem již mělce nastínila některé sociální jevy v íránské kinematografii během let 2005-2013. V určitých aspektech předložená práce předešlé bádání rozšiřuje a doplňuje o nové poznatky. Základní ukotvení íránské kinematografie v toku času předkládám v bakalářské práci v první kapitole.

Cíl práce se pokouším naplnit skrze analýzu četných zdrojů, otevírajících mnohé pohledy na spleť íránskou společnost. Primárními zdroji se stávají snímky samotné, ve kterých hledám vybrané jevy, jejichž existenci na íránském území dokládám v úvodním popisu každého z nich. Zobrazený fenomén poté srovnávám s fakty získanými z odborné literatury, statistik, internetových zpravodajství a přednášek. Během analýzy využívám i osobní zkušenost z prostředí Íránu skrze nezúčastněné pozorování a rozhovory vykonané na virtuálních sociálních platformách jako Instagram a Whatsapp. Užité postoje a názory byly získány během nestrukturovaných rozhovorů. Zjištěná fakta uvádím pouze jako příklady pohledu na zmiňovaný jev a zcela jistě by neměla být chápána jako univerzální výpovědi o íránské společnosti.

V českém akademickém prostředí nelze najít práci dotýkající se sociálního aspektu íránské kinematografie. V cizojazyčné literatuře je možné dohledat několik publikací prezentujících podobnou tematikou, přesto pouhá hrstka z nich dokáže prokázat své výsledky zkoumání na faktických poznacích. Kniha Hamida Naficy *A Social History of Iranian Cinema, Volume 4: The Globalizing Era, 1984-2010* nabízí stabilní základnu pro další specializované bádání v této oblasti. Odbornou literaturu z oboru sociologie, ekonomiky a kinematografie Íránu doplňují odbornými články, zpravodajství světových medií, statistikami neziskových organizací a postřehy ze sociálních sítí. Všechny jmenované zdroje dále přímo srovnávám s výběrem téměř třiceti íránských snímků v původním znění s perskými, anglickými či francouzskými titulky. Vystřižené scény uvedené v práci jsou doplněny o anglické titulky, pokud jejich význam tkví v dialogu postav.

1.2 Struktura práce

První část diplomové práce může být považována za resumé dějinných události po roce 1989 do dnešních dnů s přihlédnutím na sociální politiku tehdejších vládních představitelů. Kapitola se zabývá

revitalizací státu po irácko-iránské válce, reflektuje snahy o nastartování íránské ekonomiky a představuje pozici Íránu v mezinárodní politice. Úkolem této části je nastínit v hrubých obrysech íránskou historii v posledních třiceti letech a představit její klíčové politické figury.

Část druhá, vyplňující většinu rozsahu práce, analyzuje vybrané jevy íránské společnosti a jejich prezentaci v íránském filmu. Každý jev je nejprve uveden faktickými informacemi v souvislosti s íránskou společností a poté je jeho výskyt demonstrován v konkrétní filmové tvorbě. Většina vyobrazených fenoménů je doložena vizuální dokumentací extrahovanou přímo ze snímků. Mezi zkoumanými sociálními jevy se objevuje drogová závislost, alkoholismus, bezdomovectví, prostituce, ale i problematika partnerského soužití či nesnáze LGBT komunity v Íránu.

Poslední kapitola se poté zamýšlí nad tendenčností úspěšných íránských děl na mezinárodních filmových festivalech a poskytuje příklady možné autocenzury autorů na úkor světového úspěchu. Tabuizované fenomény íránské společnosti bývají v této oblasti nejvíce nadužívány či zneužívány k dosažení úspěchů u mezinárodního publika.

1.3 Transkripce perských slov

Během transkripce slov využívám vlastních znalostí perského jazyka a doporučení vedoucí práce Mgr. Aleny Tomkové, Ph.D. shrnuté v její knize *Formování a proměna identit v moderním Íránu*.

Jména a slova z perského jazyka přepisují dle jejich fonetického znění. Většina hlásek perského jazyka má fonetický ekvivalent v jazyce českém. Přesto lze nalézt skupiny vizuálně odlišných písmen, které mají stejnou výslovnost:

ث, ص, س - vyslovujeme jako „s“

ط, ت - vyslovujeme jako „t“

ذ, ض, ظ, ز – vyslovujeme jako „z“

ح, ه – vyslovujeme jako „h“

Písmena s odlišnou výslovností bez českého ekvivalentu:

ق, غ - vyslovujeme jako „r“ ve francouzském jazyce. Znak ق pote přepisují jako „q“ a غ jako „gh“, neboť výslovnost je jemně odlišná.

ع - arabská hrdelnice *ejn* se v jazyce perském stává vokálem a nese na sobě krátké a dlouhé samohlásky. Přepisují tedy dle toho, jakou samohlásku na sobě nese.

´ - znak určující ráz ve slově. Ponechávám jeho vyznačení v transkripci.

Slova perského či arabského původu se zaběhnutým českým ekvivalentem ponechám v ustálené podobě (*Teherán, Korán, Irák*).

2 SOCIÁLNÍ HISTORIE ÍRÁNU OD ROKU 1989

2.1 Válka, obnova státu a osa zla

Islámská republika Írán zažila během osmdesátých let turbulentní změny v politickém systému, ekonomické orientaci, sociální struktuře, kulturním a náboženském nadeřinování nových hodnot. To vše na pozadí osm let trvajícího konfliktu proti tehdejšímu prezidentu Iráku Saddámu Husajnovi.

Íránská vláda v polovině roku 1988 pochopila, že je Spojené státy americké nikdy nenechají Írán válku vyhrát, a to mimo jiné v reakci na rezoluci OSN z roku 1987 vyzývající k ukončení bojů mezi zeměmi. *Rezoluci 598* přijal Irák na nátlak USA téměř hned po jejím vydání. Íránci se snažili o ofenzívu ještě skoro rok na iráckém území, kdy však byli neúprosně zahnáni za použití chemických zbraní. Na začátku června roku 1988 Rúholláh Chomejní pověřil Akbara Hášemí Rafsandžání velitelem ozbrojených íránských sil. Pospolu s Mír-Hosejn Músaví razili pragmatičtější přístup řešení osmileté války než boj o vítězství do posledního muže. Společný tlak na prezidenta Alího Chámene'í a rahbara Chomejního rezonoval o rok později od vydání rezoluce v červenci roku 1988, kdy rahbar Rúholláh Chomejní prohlásil, že je ochoten rezoluci přijmout. Díky tomuto aktu boje během léta 1988 utichly. Z celého konfliktu nevzešel vítěz, přesto pro porevoluční Írán to bylo utvrzení v soudržnosti íránského lidu pod vedením rahbara Chomejní. A co víc celý konflikt dodal reálný podklad revolučním myšlenkám, kdy se Írán po roce 1979 vyprofiloval jako země, která se nenechá ovlivňovat „ani Západem, ani Východem“. Írán kromě podpory Sýrie zůstal v celém konfliktu sám proti Iráku, ale hlavně proti USA, které jej sice nenechali vyhrát, ale ani jej skrze podporu Saddámova režimu nebyli schopni porazit. Válka sebou však nese nesmazatelnou pachů lidské tragédie.

Zprávy o počtu obětí se liší, některé hovoří o půl milionu až sedmi stech tisících mrtvých, jiné odhadují až jeden milion obětí na iránské straně.¹

Rahbar Rúhollah Chomejní, vyčerpaný válkou a rakovinou, umírá v červnu roku 1989 ve věku 87 let. Rada expertů (*madžles-e chobergán*) stanula před dlouho očekávaným a zlomovým rozhodnutím, tedy najít adekvátního nástupce za charismatického Chomejního. Vybrán byl překvapivě dosavadní prezident Alí Chámene'í (1981-1989). Volba byla nemilým překvapením pro mnoho duchovních, neboť Chámene'í nedosáhl titulu *mardža at-taqlíd*. Celá situace se pružně vyřešila dle Chomejního spisu *Velájat-e fakíh* ve kterém není uvedeno, že rahbar by musel mít nejvyšší islámské učení a titul *mardža*. Přesto se najde početný zástup z *hauza* Qom či Mašhad, kteří ájatolláha Chámene'í nepřijali za správně vyvoleného nejvyššího vůdce Íránu. Svou roli během zvolení novým rahbarem právě Alího Chámene'í sehrál tehdejší člen *madžlesu* a Rady dohlížitelů (*šorú-je negahbán*) Akbar Hášemi Rafsandžání.²

Rafsandžání díky svému činění v bojích s Irákem, ustavičné práci jako mluvčí země a podpoře rahbarem Chámene'í byl zvolen na pozici prezidenta Islámské republiky Írán a proklamoval nastolení nové etapy země ve smyslu celkové rekonstrukce ekonomicky a lidsky vykořistěného poválečného Íránu. Rafsandžání vstupoval do vlády, jejíž post-válečná ekonomika byla okleštěná kontrolou státu, který její strukturu decentralizoval a ve válečných časech veškeré své kroky podřizoval zájmu státní ekonomiky, která trpěla v osmiletém konfliktu se sousedním Irákem. Poválečný proces nastartování ekonomiky státu přinesl do ekonomického dění větší pragmatismus a okleštil je od ideologie, v které byl během posledních deseti let zaháčkován. V praxi to znamenalo

¹ WILLBANKS, J. H. *Iran Iraq War (1980-1988)*, s. 418.

² BEHROOZ, M. *Iran After Revolution (1979-2009)*, s. 377-378.

privatizaci státem vlastněných podniků, otevření trhu pro podnikatele a přípravné kroky pro vstup íránské ekonomiky na globální pole.³

Výsledků, které si Rafsandžání vytyčil, však nemohlo být plně dosaženo kvůli vládním neshodám v *madžlesu*. Pozastavena byla například privatizace a celý ekonomický posun byl brzděn absencí prostředků na zpracování ropy a americkými sankcemi. Lze tedy konstatovat, že ekonomická situace se v jistých faktorech zlepšila (zejména v průmyslu, zemědělství, stavebnictví), ale dopad nebyl tak plošný, jak bylo íránským lidem očekáváno.⁴

Po roce 1989 přichází na íránskou sociální scénu politika plánovaného rodičovství v reakci na stále rostoucí společnost, které nebylo již nadále možno v poválečném Íránu poskytnout adekvátní potraviny, vzdělání, pracovní pozice a bydlení. Program byl přijat a propagován většinou duchovních a jeho funkčnost byla zajištěna semináři pro snoubence, kurzy pro středoškoláky, vzdělávacími centry ve městech i v rurálních oblastech, poskytujícími ochranu před početím ve formě kondomů, hormonální antikoncepce i vasektomie prováděné bez finančního poplatku.⁵ Krizovou situaci osmdesátých let, kdy na ženu připadalo až sedm narozených dětí, se podařilo mistrně vyřešit a na přelomu tisíciletí na íránskou ženu připadlo 1.7-2 děti.⁶

Po revoluci ženy zaznamenaly dvojí standart přirozeně okupující společnost založenou na islámské morálce. Jejich práva byla v některých případech okleštěna. Zejména se jednalo o práva zakořeněná v západních zákonících, jako například zpřísnění rozvodů, rozvolnění věkové hranice k uzavření sňatku, genderová separace a další. Revoluce měla ženám vrátit jejich čest, úctu a morálku. Ponechala je rozhodovat o následujícím směřování země skrze volební právo. Vysoké procento

³ KHAJEHPOUR, B. *Business and Enterprise Development in Iran*, s. 25.

⁴ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu: říše ducha - od Zarathuštry po současnost*, s. 203-204.

⁵ MOSTAGHIM, R.; WEISS, K. R. *Iran's birth control policy sent birthrate tumbling*.

studentek tak vyvažuje patriarchální společnost a vychovává rovnocenné hrdé partnerky a matky následujících pokolení. Íránským ženám se obecně začalo lépe dýchat za vlády Mohammada Chátamí (1997-2005). Prezident Chátamí se během své vlády snažil do společnosti přinášet větší svobodu a toleranci, díky čemuž získal širokou základnu voličů právě mezi ženami a menšinami.⁷

Jedním z cílů Mohammada Chátamí bylo vytvořit společnost založenou na svobodném diskurzu, stále však pevně ukotveném na pilířích *Velájat-e fakíh*. Stejně tak viděl důležitost modernizace a liberalizace v přístupech k islámu, jakožto neodmyslitelné a všepojímající součásti íránské společnosti. Mnohé reformní vize prezidenta Chátamí, však zůstaly bez naplnění a to i díky konzervativnímu *mandžlesu* blokujícímu návrhy liberálních stran. Přes výtky voličů o nenaplnění některých Chátamího slibů, období jeho vlády pozitivně poznamenalo umělecké kruhy a svobodu tisku a slova. Cenzura kinematografie, literatury, umění a žurnalistiky byla na svém nejnižším stupni od revoluce do dnešních dnů.⁸

Nelehký úkol pro Mohammada Chátamí představovala i skomírající ekonomika, ještě stále trpící z dob dlouholetého válečného konfliktu, ale zejména kolabující kvůli absenci zahraničních investorů do oblasti z důvodu neuctivé pověsti země ve světě. Chátamí vytvořil pětiletý plán, který měl ekonomiku znovu nastartovat a zmírnit inflaci, snížit nezaměstnanost a zajistit růst HDP. Celý plán dokázal vyřešit pouhý zlomek ekonomických problémů společnosti a Chátamí se musel vypořádat se značnou kritikou jeho plánu.⁹

⁶ KEDDIE, N. R. Women and 30 Years of the Islamic republic, s. 47.

⁷ YAGHMAIAN, B. *Social Change in Iran: An Eyewitness Account of Dissent, Defiance, and New Movements for Rights*, s. 17-18.

⁸ KHOSRAVINIK, M. *Discourse, Identity and Legitimacy: Self and Other in representations of Iran's nuclear programme*, s. 35-36.

⁹ SIDDIQI, A. Khatami and the Search for Reform in Iran.

Po mírových krocích Akbara Hášemí Rafsandžání v oblasti íránské diplomacie, ulpěl na bedrech prezidenta Chátamí nelehký úkol a to finálně vyřešit problematickou otázku vymezení íránské diplomacie vůči USA. S příchodem nového tisíciletí se na mezinárodním poli zrodil nový fenomén, který zničil v prach veškeré snahy íránských reformistů o vnímání Íránu v pozitivním a umírněném kontextu po bouřlivých osmdesátých letech. 11.zářím roku 2001 se navždy zapsalo do historie jako den počátku globálního terorismu. Na světě by se jen těžce hledala místa, která by nebyla nezasažena zprávou o útoku na New yorské World Trade Centre pod hlavičkou teroristické organizace Al-Kajda. Tehdejší íránský prezident Chátamí a rahbar Alí Chámene'í odsoudili tento čin. Celosvětové znechucení z extrémistického štěpu islámu nepřineslo nijak pozitivní optiku na veškeré blízkovýchodní země. Írán se svým neprůhledným jaderným programem, nevolí vůči existenci státu Izrael a finanční podporou a ideologickým ukotvením libanonského Hezbollahu, byl v lednu roku 2002 americkým prezidentem Georgem W. Bush zařazen do takzvané Osy zla, pospolu s Irákem a Severní Koreou, tedy zeměmi údajně podporujícími terorismus.¹⁰

2.2 Írán mezi tradicí a modernitou

Tehdejší americký protiíránský diskurs využil i nastávající prezident Mahmúd Ahmadínežád (2005-2013) ke svému zvolení v roce 2005. Do opozice ve volbách se postavil bývalý prezident Akbar Hášemí Rafsandžání (1989-1997), podporovaný zejména vyšší střední vrstvou obyvatel velkých íránských měst. Ahmadínežád během kampaně vystupoval jako muž z lidu. Syn zbožného kováře a matky s titulem

¹⁰ AXWORTHY, M. *Revolutionary Iran*, s. 338-359.

*sajjeda*¹¹ oslovil nejen tradiční kruhy, ale primárně obyvatele vesnic a odlehlých regionů.¹²

Ahmadínežádova vláda od samotného začátku oplývala kontroverzí. Klíčovými prvky prezentace Íránu ve světě se staly popírání Holocaustu, útočná rétorika vůči Izraeli a netransparentní jaderný program. To vše uvrhlo Írán do kolotoče stále narůstajících sankcí ze strany západu. Ahmadínežád zvyšující se sankce obratně rétoricky využíval k bičování lidu proti Americe a Izraeli. Společnost sama brzy pocítila ekonomické pnutí. Ahmadínežádova vláda se soustředila na rozvoj venkova a vesnic skrze zavádění elektřiny, rozvoj infrastruktury a telekomunikace. V jistých ohledech Revoluční gardy¹³ a členové paramilitární organizace *Basídž*¹⁴ benefitovali z ekonomické strategie prezidenta Ahmadínežáda, jenž byl na obě skupiny úzce napojen. Na straně druhé stály několikamilionová města a prosperující regiony, kde se ekonomické problémy začaly objevovat v neschopnosti vytvoření dostatečného počtu pracovních míst, vzrůstajícím počtu lidí na hranici chudoby a inflaci, která zvedla ceny základních potravin a nájmu.¹⁵ Z výzkumu Mezinárodního měnového fondu HDP za Ahmadínežádovi vlády se propadlo o polovinu¹⁶ oproti letům prezidentování Muhammada Chátamí.¹⁷

Společnost však netrpěla jen po ekonomické stránce, ale i v oblasti lidských svobod a to primárně po největších íránských protestech od roku 1979 v reakci na opětovné zvolení Ahmadínežáda do úřadu prezidenta. Reakce na takzvanou Zelenou revoluci/hnutí¹⁸ přinesla do každodenní reality tvrdší činění morální policie, nastolení striktní umělecké a

¹¹ Označení ženy z pokrevní linie proroka Muhammada (*Ahl al-bajt*).

¹² AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu: říše ducha - od Zarathuštry po současnost*, s. 210.

¹³ *Sepáh-e pásdárán-e Enqeláb-e Eslámí* (Armáda strážců islámské revoluce)

¹⁴ *Nírú-je Moqáwamat-e Basídž*. (Mobilizace sil odporu)

¹⁵ HABIBI, N. The Economic legacy of Mahmoud Ahmadinejad.

¹⁶ Z 38% na 19%.

¹⁷ International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database*.

¹⁸ *Džonbeš-e Sábz-e Írán*

žurnalistické cenzury. Na straně druhé Ahmadínežád překvapil svým postojem vůči genderové separaci.¹⁹ Otevřeně se postavil za to, aby ženy mohly navštěvovat fotbalová utkání či spolu s muži slavit v ulicích Nový rok (*Nowrúz*).²⁰

Ahmadínežád se během své vlády snažil o podkopání stávající politiky plánovaného rodičovství fungující z doby vlády Akbara Hášemí Rafsandžání. Na začátku svého prvního vládního období se postavil proti stanovisku „ dva potomci z manželství“ a volal po navýšení íránské populace z tehdejších 70milionů na 120 milionů s tím, že Írán má dostatečné ekonomické a sociální prostředky na takovýto počet obyvatel. Ženy poté vyzval k větší péči o rodinu a k výchově dětí než práci a vzdělávání.²¹ Ženská sterilizace a vasektomie se staly od roku 2012 trestné a hrozily za ně tresty jako za potrat ve výši pětiletého uvěznění a vyplacení *dija*.^{22, 23}

Třeskuté období Ahmadínežádovy vlády měl s příslibem umírněné a reformní vlády nahradit prezident Hasan Rúhání (2013-nyní). Klerik, studující na západě ve skotském Glasgow, prezentoval vize, které se nepřímo překrývaly s myšlenkami Zeleného hnutí. Cílem Hasana Rúhání se stalo ukotvení Íránu v mezinárodní politice, navázání diplomatického diskurzu a vzepnutí íránské ekonomiky.

Snahy prezidenta Rúhání o nastolení nové diplomacie Íránu se odrazily ve dvou zásadních činech. První z nich byla v září roku 2014 oficiální návštěva Spojeného království Velké Británie od íránské revoluce roku 1979. Během schůze prezidenta Rúhání a premiéra Davida Camerona byly ujednány diplomatické vztahy obou zemí a v Británii byla otevřena íránská ambasáda. Prezence protibritských nálad je nadále

¹⁹ VAKIL, S. *Women and Politics in the Islamic Republic of Iran: Action and Reaction*, s.168-176.

²⁰ RIEFFER-FLANAGAN, B.A. *Evolving Iran: An Introduction to Politics and Problems in the Islamic Republic*, s. 95.

²¹ TAIT, R. Ahmadinejad urges Iranian baby boom to challenge west.

²² Vyplacení pozůstalým za zabití či vážné ublížení na zdraví.

znatelná mezi tradičními íránskými kruhy, které Británii nikdy neodpustily její činění na přelomu 19. a 20. století a následnou návaznost na šáhovskou rodinu Pahlaví. Přes prsty je také hleděno na Anglii z důvodu jejího vládního aparátu - monarchie, která evokuje příliš těsné konotace s íránskou historií.²⁴ Druhá historicky významná událost se udála rok před britskou návštěvou a to, když prezident Rúhání navštívil New York a proklamoval připravenost Íránu k navázání diplomatických kontaktů s Amerikou. Po jeho výroku následoval telefonát Baracka Obamy s íránským prezidentem. Rúháního námluvy s Obamou a dalšími představiteli Rady bezpečnosti OSN vedly v roce 2015 k předběžné dohodě o íránském nukleárním programu. Vláda Hasana Rúhání primárně potřebovala zamezit vzrůstajícím sankcím a finančním embargům plundrujícím íránskou ekonomiku s přímými dopady na íránskou společnost ve formě nezaměstnanosti, vysoké inflace a bezdomovectví.²⁵ Křehkou dohodu po odchodu Baracka Obamy z úřadu, ohrožuje silně protiíránsky motivované chování prezidenta Donalda Trumpa (2017- nyní).²⁶

To co však nemile začalo íránskou ekonomiku ohrožovat, jsou aktivity Íránských revolučních gard v syrské krizi a v bojích proti Islámskému státu v Iráku a také finanční živení libanonského Hezbollahu. I to byl jeden z hnacích motorů, jenž přivedl tisíce Íránců do ulic na začátku roku 2018. Stejně tak zástup odpůrců kritizoval prudkou inflaci cen základních potravin či nájmu, ale i stávající nezaměstnanost a nízké platové ohodnocení zaměstnanců. Protesty zasáhly zejména menší města a v jejich řadách stáli zástupci mladých studentů a nezaměstnaných. Proti revolučním hlasům do ulic přicházeli hrdí podporovatelé prezidenta Rúhání a došlo k několika potyčkám s policií.

²³ Make more babies. *The Economist*.

²⁴ DEHGAN, S. K. Leaders of UK and Iran meet for first time since 1979 Islamic revolution.

²⁵ Iran, P5+1 joint statement calling for removal of all anti-Iran sanctions. *Press TV*.

²⁶ PARSI, T. *Losing an Enemy: Obama, Iran, and the Triumph of Diplomacy*, s. 373-380.

Asi tisíc protestujících bylo uvězněno a samotné protesty utichly během několika dnů.²⁷

Prezident Rúhání během své vlády obdržel ze strany obyvatel i ze světa, jak pozitivní reakce na svoje funkční období, tak i vlny kritiky. Jedním z více než pozitivních bodů je podpora ženských práv. Za své vlády tři ženy byly ustanoveny na pozici viceprezidenta a Marzie Afcham se stala první ženskou mluvčí ministerstva zahraničí a první velvyslankyní.²⁸ Ženám se pod vládou Hasana Rúhání otevřelo více pracovních možností a nejsou tak omezovány mravnostní policií jako za dob panování Mahmúda Ahmadínežáda v oblasti odívání a projevů na veřejnosti. Omezena také byla cenzura internetu a vydavatelství. Na začátku vlády představil prezident návrh listiny lidských práv, kde obsáhl práva ženská, svobodu projevu a tisku s ekonomickým a sociálním přesahem. Ta však pouze povrchně představovala konkrétní právní řešení a ukotvení daných témat.²⁹

Dle nedávného vývoje stojí před Hasanem Rúhání a jeho vládou tři roky plné výzev na poli vnitřní a vnější politiky. Nově zformovaný americký nenávisný přístup, ruský vliv na oblast, prezence íránských válečných jednotek v četných blízkovýchodních sporech a regionální poměřování sil se Saudskou Arábií se stávají výzvami pro íránskou diplomacii a mezinárodní politiku. Íránská společnost se nadále potýká se střetem tradicionalismu a modernity, hledáním vlastní identity a sociálními problémy ovlivňujícími různorodé spektrum obyvatelstva.

²⁷ SHARAFEDIN, B. In jab at rivals, Rouhani says Iran protests about more than economy.

²⁸ Hassan Rouhani appoints 3 women to top govt posts: Iran's women never had it easy in politics. *Firstpost*.

²⁹ MOKHTARI, S.; NAZMI, N. The politics of human rights in Iran since the Green Movement, s. 118-119.

3 VYBRANÉ SOCIÁLNÍ FENOMÉNY ÍRÁNU A JEJICH ZOBRAZENÍ V ÍRÁNSKÉ KINEMATOGRAFII

3.1 Návykové látky

*„Kde pěvci? Víno? Číš, chci, šťávu rév!
To blaží, pít hned z rána hroznů krev.
Mně nejmilejší v světě trojí zjev:
Má hlava zpitá, milenka a zpěv.“
Omar Chajjám³⁰*

3.1.1 Alkohol

S íránskou revolucí, kterou není zdaleka vhodné označovat za revoluci islámskou, neboť v ní byly zapojeny i ryze neislámské zájmy a složky, přišel naopak ryze islámský absolutní zákaz prodeje, výroby a konzumace alkoholu a dalších návykových látek. Samotná produkce alkoholu se s nástupem teokratické vlády přesunula do soukromé sféry. Zejména poté mezi arménské křesťany, kteří smí alkohol vyrábět a konzumovat během jejich náboženských rituálů a alkohol se stal jednou z hlavních komodit na černém trhu, kde zůstává do teď. Arménští křesťané v Esfahánu mi prozradili, že prodej vína či jiného alkoholu Íráncům i cestovatelům je pro ně jakési přilepšení, zdaleka to není prostředek k uživení se. Alkohol, až v objemu 80 milionu litrů³¹, se do Íránu také pašuje skrze skulinky na severozápadních hranicích s Tureckem a Kurdistánem, přičemž jakýkoliv dovoz alkoholických nápojů do země je zakázán. Dalším z přístupů Íránců k alkoholu je podomácku vyráběný arak. Avšak zde vystává hrozba ve formě otravy metanolem. Výroba araku je pro Íránce oblíbenou alternativou kvůli vysokým cenám, za které je pašovaný alkohol prodáván.³²

³⁰ CHAJJÁM, O. *Robájját*, s. 89.

³¹ AHMADI, A.; POURPARSA, P. Iran's 'hidden' alcoholism problem.

³² Iran : Comment se saouler au nez et à la barbe des mollahs ? *Les Observateurs*.

Přístup k alkoholu je v posledních deseti letech ve společnosti diametrálně rozličný. Celková image země vůči alkoholu se dostává do rozporu, kdy na jedné straně *ulamá* vyzývají k absolutnímu odmítání pití alkoholu a na straně druhé se zlatá teheránská mládež chlubí západním alkoholem na instagramových účtech. Jedna z mých informátorek pocházející z tradiční rodiny, mi sdělila, že pití alkoholu není problém na soukromých akcích, což mi potvrdili i další Íránci z různých sociálních vrstev, avšak pořízování alkoholu na černém trhu je považováno za velmi riskantní a společensky nevhodné.

Alkohol v íránském prostředí přebírá roli, kterou lze sledovat po celém světě. Je to prostředek, jenž přináší zábavu, uvolnění. Pro mládež vzhlížející k západním vzorům navozuje pocit přiblížení k jejich idolům, ale také tlumí každodenní strasti a může se stát nechtěným prostředkem k léčení psychických poruch a nástroj k řešení existenčních krizí.³³

Realita je taková, že výroba, prodej a konzumace alkoholu jsou problémem v íránské společnosti a to nejen z důvodu, že se zde stýká prosazování absolutní prohibice ze strany vlády a prezence alkoholu ve všech společenských vrstvách, ale i problematika závislosti na alkoholu. Dle průzkumu deníku *The Economist* je Írán třetí muslimskou zemí po Libanonu a Turecku, kde se nejvíce alkohol konzumuje.³⁴ Vláda skrze osvětu ve školách a v dalších institucích tlačí na dodržování prohibice. Lze zaznamenat i exemplární tresty, které jsou v ojedinělých případech považovány jako za činění proti Bohu a může být na ně uvalen trest smrti. Jako se tomu stalo v případě dvou Íránců, kteří byli v roce 2012 v severovýchodní provincii Chorásán Razaví opakovaně obviněni z konzumace alkoholu.³⁵ Nutno uvést, že v této provincii se nachází jedno z nejsvětějších míst šíitského islámu a to svatyňové město Mašhad

³³ ESFANDIARI, G.; ZARGHAMI, M. Iranian Officials Warn Alcohol Abuse On The Rise.

³⁴ Topsy Taboo. *The Economist*.

³⁵ DEHGHAN, S. K. Iranian pair face death penalty after third alcohol.

s hrobkou emáma Rézy. Druhý faktor je ten, že v této oblasti zuří boj s afghánskými pašeráky, přivážejícími do země opium a heroin.

Íránská vláda rok od roku více bojuje s narůstajícím alkoholismem a čelní představitelé vlády úspěšně mlží o reálném počtu závislých. Celá situace se též komplikuje v bodě přiznání své závislosti a nastoupení na odvykací léčbu, která je většinově spojená s vyloučením ze společnosti. Častokrát je téměř nemožné pro vyléčené alkoholiky si najít vhodnou práci či založit rodinu.

3.1.1.1 Alkohol a film

Fílm-e fársí byl protnut popíjením alkoholu, návštěvami kabaretů a dalšími světskými radovánkami.³⁶ Co se týče porevoluční filmové scény, íránští tvůrci dlouho dobu toto téma obcházeli a naschvál se mu autocenzurou vyhýbali. Přesto od poloviny devadesátých let a na začátku druhého tisíciletí lze sledovat v íránské filmové produkci do té doby nepostihnutý trend a to zobrazování konzumace alkoholu a drog jako něco démonického, co přišlo ze Západu. Tyto filmy nejenže upozorňují na drtivé dopady užívání návykových látek, ale prosazují tak revoluční anti-západní státní rétoriku.³⁷

V tomto kontextu zcela zřetelně vystupuje alkoholismus hlavního hrdiny snímku *Santúrí* (2007, Dárjúš Mehrdžújí), který popíjí čirý alkohol z plastové lahve od nápoje Coca-cola, tedy z jednoho z největších symbolů západní konzumní společnosti se zřetelem na metaforu, že produkt je původem americký tedy z rukou *Šajtán-e bozorg* (velkého Satana). Alkohol nakonec v kombinaci s drogami přivede hlavního hrdinu na ulici.³⁸

³⁶ ZEYDABADI-NEJAD, S. *The Politics of Iranian Cinema: Film and Society in the Islamic Republic*, s. 34.

³⁷ VARZI, R. *A Grave state: Rahshan Bani-Etemad's Mainline*, s. 96-112.

³⁸ *Santúrí* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

(Čirý alkohol v lahvy od nápoje Coca Cola parafrázuje „západní dekadentní společnost.“³⁹)

Alkohol se na íránská plátna dostává po přelomu tisíciletí i jako prostředek navození uvolněné nálady na rodinných oslavách a party. Ve snímku *Circumstance* (2011, Marjam Kešávarz) děvčata při příchodu na diskotéku za zavřenými dveřmi domu vypijí několik skleniček tvrdého alkoholu, než začnou tančit a bavit se s přáteli.⁴⁰

Stejný případ sledujeme ve snímku *Tehrán-e man Harádž* (*Můj Teherán na prodej*, 2009, Gránáz Músaví), kde účastníci „secret party“ nehledě na pohlaví spolu tančí, popíjejí a vše si sami zaznamenávají na chytré telefony.⁴¹

³⁹ *Santúrí* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

⁴⁰ *Circumstance* [film]. Režie MARJAM KEŠÁVARZ. Francie-Írán-USA, 2011.

⁴¹ *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRÁNÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

Požívání alkoholu na rodinných oslavách poté můžeme sledovat ve snímku *Circumstance*, kde hostitelé z liberálních kruhů pijí během hostiny víno.⁴²

Dža'far Panáhí ve snímku *Talá-je sorch* (*Karmínové zlato*, 2003) zobrazuje přítomnost alkoholu v bytě teheránské smetánky. Hlavní hrdina Hosejn, chudý rozvážející pizzy, přiveze zásilku íránskému mladíkovi, který se vrátil z exilu. V jeho lednici Hosejn nalézá víno, které bez dlouhého přemýšlení vypije a opilý se potuluje po luxusně vybaveném domě. Ikonickým záběrem snímku se poté stává balancující opilý Hosejn na okraji bazénu do kterého nakonec přepadne. V kontextu filmu celé scéna vystupuje jako boj Hosejna, který žije na hraně chudoby a skrze loupeže se snaží získat peníze, aby se mohl oženit, nespadnout na samotné dno.⁴³

⁴² *Circumstance* [film]. Režie MARJAM KEŠÁVARZ. Francie-Írán-USA, 2011.

⁴³ *Talá-je sorch* [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2003.

3.1.2 Drogy

Po boku alkoholu bylo v roce 1979 vládou ájatolláha Chomejního oficiálně zakázáno také užívání drog jako činění proti Bohu. Užívání některých druhů drog je s perskou historií velmi těsně provázáno. Z mnohých historických zdrojů máme zachována vyprávění o hédonických pitkách ze Sáfijovského dvora, kde bylo hojně konzumováno víno i opium a činnosti zúčastněných byly zcela v rozporu s nově ustanoveným šíitským islámem dvanácti imámů jako náboženstvím celé perské říše. Odkazy na požívání omamných látek najdeme stejně tak v Íránci obdivovaných dílech nejznámějších perských básníků jako Omar Chajjám či Háfez.^{44 45}

Přes silnou provázanost s íránskou kulturou je užívání drog v soudobé společnosti považováno za nemorální a nepřístojné. Íránci tak slepě přivírají oči nad verši oslavujícími návykové látky, ale co se týče znovu začlenění vyléčených narkomanů do společnosti, je na tyto jedince stále nahlíženo přes prsty a to nejen širší společností, však i vlastní rodinou. Na straně druhé není nikterak problematické si v jedné z íránských čajoven objednat *qalján* (vodní dýmka) s hašišem a teheránská zlatá mládež se na instagramových účtech chlubí vodními dýmkami, z kterých kouří přes vodku tabák smíchaný s marihuanou.

Problematika drogové adikce vytváří mnohem serioznější problém. Počet drogově závislých markantně narostl po íránsko-irácké válce, kdy vojáci otřesení hrůzami války používali drogy k uklidnění a otupení bolesti. Nezabránila tomu ani všudypřítomná protidrogová odstrašující kampaň a tvrdé tresty nastolené již po roce 1979. Pokud bylo u překupníka nalezeno více než jedno kilo opia, čekal ho trest smrti. V případě odhalené kultivace makovic hrozilo v osmdesátých letech odnětí svobody až na 10let a

⁴⁴ MATTHEE, R. *The Pursuit of Pleasure: Drugs and Stimulants in Iranian History, 1500-1900*, s. 48.

⁴⁵ Why wine is integral To Persian culture. *The Economist*.

v opakovaných případech trest smrti. Drogově závislí byli hromadně posíláni do odvykacích center, kde nebyli pacienti ani tak léčeni jako spíše odtrženi od drog samotných nebo byli přemístěni na neobydlený ostrov v Peském zálivu nazývaný Džazíre, kde skrze práci a odtržení od rodin docházelo k vystřízlivění.⁴⁶

Opium je pašováno do Íránu přes afghánské a pákistánské hranice. Po boku Afghánistánu a Pákistánu se Írán řadí mezi jedny z největších producentů heroinu (tzv. Zlatý pŭlměsíc), tedy chemicky vytvořené drogy ze surového opia. Írán se naneštěstí stal tranzitním územím pro pašování drog do Evropy a Ruska a to dvěma hlavními cestami, balkánskou (přes Turecko do Bulharska a dále do Evropy) a kavkazskou (přes Ázerbajdžán a Gruzii, Černé moře do Ruska). Je zcela evidentní, že určitě množství drog zůstává na samotném íránském území, kde vytváří jeden z klíčových problémů současné společnosti.^{47 48}

Íránská protidrogová organizace v roce 2017 vydalo stanovisko, že na íránském území se nachází 2,8 milionů drogově závislých. Toto alarmující číslo lze obecně považovat za výsledek četných sociálních problémů jako vysoká nezaměstnanost. V otázce nezaměstnanosti hovoří oficiální íránské zdroje o 14% nezaměstnaných Íránců. Pokud se zaměříme na mladou populaci (mezi 15-29lety) íránské státní průzkumy hovoří o 22-29% nezaměstnaných a v případě mladých žen je to dokonce 40% nezaměstnaných žen v této věkové kategorii.⁴⁹ Realita však může být mnohem alarmující v otázce drogové adikce, než uvádí íránské oficiálně zdroje. V některých případech se mluví o číslu dosahující až k 4

⁴⁶ GHIABI, M. *Drugs and Revolution in Iran: Islamic Devotion, Revolutionary Zeal and Republican Means*.

⁴⁷ WORLD DRUG REPORT 2010, UNODC, s. 54.

⁴⁸ OBOT, I.S. *The Relevance of Western Research to Developing Countries : Narrowing the North-South Divide in Drug Policy and practise*, s. 546.

⁴⁹ AXWORTHY, M. *Iran: What Everyone Needs to Know*, s. 130.

milionu závislých Íránců a předávkování je druhý nejčastější způsob úmrtí v zemi (po dopravních nehodách).^{50 51}

Drogově závislí jsou nyní v Íránu léčeni v k tomu určených odvykacích léčebnách a nejsou nikterak trestně stíháni, pokud je nestíhá jiný trest. V léčebnách je jim poskytována jak lékařská, tak psychologická pomoc. V Íránu jsou nyní zřízeny oddělené léčebny pro muže, ženy a pro děti a mládež.⁵²

Mezi íránskou mládež se dostávají i lehčí druhy drog jako LSD, MDMA a extáze a další, které není nikterak problematické koupit na černém trhu či obstarat přes známé. V roce 2015 během protidrogové konference v Teheránu padl návrh Rady pro určování zájmu režimu (*Madžm'a Taščís Maslahat Nezám*) částečné legalizace marihuany a opia, která by mohla zmírnit extrémní užívání tvrdších drog jako metamfetamin (v podobě crystal meth) či heroin. Opium bylo možné před íránskou revolucí roku 1979 užívat pro osoby starší 60 let k potlačení bolesti.⁵³

3.1.2.1 Drogy a film

Obecně lze tvrdit, že drogy jsou v íránské kinematografii po celou dobu svého působení zobrazovány jako něco nemorálního, nesprávného a nebezpečného a vystupují zde jako strůjci sociálních, emočních a psychických problémů. Íránská tvorba si drží tuto pozici k drogám i v době, kdy západní produkce staví v mnohých případech některé druhy drog, jako například kokain, do pozice čehosi lákavého, látky navozující euforické stavy a je zcela zřejmá absence odsouzení či jakéhokoliv ponaučení. Nic takového nemá šanci na íránském filmovém poli, kde

⁵⁰ KINZER, S. US, Iran share a common enemy: Heroin.

⁵¹ MCKERNAN, B. Number of drug addicts in Iran 'doubles' in six years.

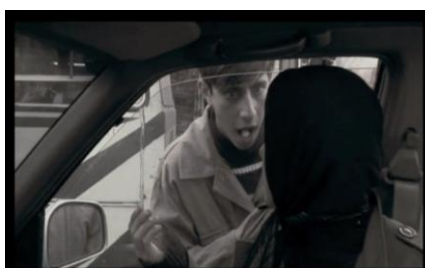
⁵² FORÁTÍ, A. *Social problems of modern Iran*.

⁵³ SABETY, S. Slaughterhouse review - an honest portrayal of Iran's drug problem.

*Eršád*⁵⁴ tvrdě cenzuruje veškeré náznaky sebemenšího pochopení pro drogovou adikci.

Drogová adikce ve svých hrůzných dopadech na zdraví a lidskou důstojností, děsí celé spektrum íránského obyvatelstva a bylo nevyhnutelné, aby se s vlnou sociální íránské filmové tvorby přeneslo na plátna kin.

Problematice drog a jejich prodeje se začala přední íránská filmařka a specialistka na sociální dění v zemi Rachšán Baní-Etemád věnovat již ve svém snímku *Zír-e púst-e šahr (Pod kůží města)* z roku 2001. Primárně se poté na toto téma soustředí v příběhu závislé dívky Sary ve snímku *Chún Báží (Krvavá hra, 2006, Rachšán Baní-Etemád)*, která se snaží se svojí závislosti na heroinu vypořádat, aby mohla odjet za svým snoubencem do Kanady. Režisérka zobrazuje závislost na heroinu jako problém vyšší teheránské vrstvy a dokazuje jeho totální ničivý charakter. Baní-Etemád v *Chún Báží* představuje celkový náhled do drogové adikce přes nákup drog po její složité a duševně a fyzicky drtící léčbu.⁵⁵ *Chún Báží* je důkazem silné pozice íránských filmů ve společnosti, neboť reakce na něj ještě dlouho rezonovaly mezi mladými Íránci. Baní-Etemád otevřela tabu ženské závislosti na drogách a film byl používán i státními lékařskými organizacemi jako odstrašující příběh.⁵⁶

(Mladík prodává dávku drog ukrytou v ústech.)⁵⁷

⁵⁴ Ministerstvo kultury a islámského vedení.

⁵⁵ *Chún Báží* [film]. Režie RACHŠÁN BANÍ-ETEMÁD. Írán, 2006.

⁵⁶ CHRISTENSEN, J.B. *Drugs, Deviancy and Democracy in Iran: The Interaction of State and Civil*, s..218.

⁵⁷ *Chún Báží* [film]. Režie RACHŠÁN BANÍ-ETEMÁD. Írán, 2006.

Drtivý dopad drog na člověka je věrně přednesen také ve snímku *Santúrí Dárjúše Mehrdžújí*, kde hlavnímu hrdinovi již nestačí alkohol a začne si nitrožilně aplikovat heroin. Přes snahu vlastní rodiny a bývalé partnerky o vymanění ze složité situace, se dostává bez finančního zajištění na ulici do komunity drogově závislých bezdomovců. Po zadržení policií je odvezen na odvykací kúru, prováděnou mimo jiné za pomoci elektrošoků.⁵⁸

Další filmovou reflexí drogové závislosti je snímek *Asr-e Jachbandán* (*Doba ledová*, 2015, Mostafá Kjájí), zachycující krizi manželského páru po desetiletém společném soužití. Finanční problémy pár ještě více rozdělují a manželka a matka se dostane do problematického okruhu lidí a své problémy začne řešit užíváním tvrdých drog a následným odchodem od své rodiny.⁵⁹

(Kontroverzní zobrazení ženy požívající crystal meth.)⁶⁰

Nejen však tvrdé drogy a absolutní rozklad sociálních vazeb kvůli závislosti jsou tématy íránských filmů. Stejně tak se dostávají drogy do

⁵⁸ *Santúrí* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

⁵⁹ *Asr-e Jachbandán* [film]. Režie MOSTAFA KJÁJÍ. Írán. 2015.

⁶⁰ Tamtéž.

scén zasazených na oslavy či party. Ve snímku *Circumstance* vidíme užívání extáze, ve filmu *Tehrán-e man Harádž* je to zase kouření marihuany a požívání opia.^{61 62}

V melodramatickém *Ehtemál-e bárán-e asídí* (*Pravděpodobnost kyselého deště*, 2015, Behtáš Saná'íhá) šedesátiletý osamělý Manúčehr kouří marihuanu za jediným účelem a to se zbavit svého každodenního smutku ze samoty a staří. Snímek *Ehtemál-e bárán-e asídí* se pravděpodobně stal prvním filmem, kde muž postaršího věku užívá drogy pro jiné než lékařské užití.⁶³

3.2 Bezdomovectví

*„Krom tebe nikde nemám útočiště
skrýt-li se chci, jen ty jsi hradem mým.“
Sa'dí⁶⁴*

Devadesátá léta a přelom tisíciletí znamenal pro Írán tvrdé nadefinování sociálního rozvrstvení obyvatelstva. Menší změny zaznamenaly vesnice, ale sociální poměry se dramaticky měnily ve městech. Dle výzkumu íránského statistického úřadu z roku 2010 hovoříme o 10 milionech Íránců žijících v absolutní chudobě, tedy v takových podmínkách kdy nemají stálý přístup k potravě, vodě, přístřeší, zdravotní péči či hygienickým úkonům. Na hranici absolutní chudoby se občané živí zejména sezonními pracemi či finančně málo ohodnocenými povoláními (např. jako zahradníci, čističi ulic, popeláři, uklízečky nebo pradleny), ale i živnostmi zakázanými jako prostituce, obchodování na černém trhu, dealování drog či gambling.^{65 66}

⁶¹ *Circumstance* [film]. Režie MARJAM KEŠÁVARZ. Francie-Írán-USA, 2011.

⁶² *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRÁNÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

⁶³ *Ehtemál-e bárán-e asídí* [film]. Režie BEHTÁŠ SANÁ'ÍHÁ. Írán, 2015.

⁶⁴ SÁ'DÍ. *Golestán*.

⁶⁵ JENÍČEK, V.; FOLTÝN, J. Globální problémy světa v ekonomických souvislostech, s. 165.

⁶⁶ Ten Million Iranians Under "Absolute Poverty Line". *Payvand*.

Přesné vyčíslení Íránců bez domova je téměř nemožné a to i z důvodu, že íránská vláda a společnost více či méně vyvrací přítomnost lidí bez domova v jejich zemi. Mezi lidmi panuje všeobecné přesvědčení, že není správné dávat bezdomovcům a žebrákům peníze. Emoce kolem bezdomovectví či žebráků se tak zdají jako něco za co se íránská společnost při nejmenším stydí. Íránští bezdomovci se drží v uzavřených komunitách mimo centra měst. Na ulicích je proto možné potkat žebráky, ti se však nikdy nezdržují na jednom veřejném místě dlouho, a pokud ano, prodávají častokrát to, co sami našli nebo již nepotřebují. Tito žebráci nemusí vždy žít na ulici, přesto jejich bydlení je ve velmi nuzných podmínkách či přespávají v mešitách. Příčin jak se na ulici dostat je mnoho. U starých občanů to bývá ztráta příbuzných, kteří by se o ně mohli postarat, to samé paradoxně platí i u sirotků, jejichž počet se v roce 2007 odhadoval mezi šesti tisíci až dvaceti tisíci dětí bez domova. Z toho až 55% jich může být potomky afghánských uprchlíků po roce 2001. Číslo dětských bezdomovců je tak markantní, že dostatečnou práci nemůže vykonávat ani organizace a k ní přilehlá instituce ve formě dětského domova založená Šírín Ebádí, laureátkou Nobelovy ceny za mír z roku 2003.⁶⁷

Během vánočních svátků roku 2016 prolétla internetovým zpravodajským světem fotodokumentace otřesných podmínek života bezdomovců v oblasti Šahriár (asi 20km vzdálen od Teheránu). Na tomto místě bezdomovci žijí na hřbitově přímo v prázdných hrobech. Fotograf Sajjed Gholamhosejní zmapoval komunitu asi padesáti mužů, žen a dětí, většinově drogově závislých. Skvělé načasování v povánoční Evropě vyvolalo řadu nevolí na sociálních sítích, ale i v Íránu samotném. Prominentní režisér a držitel Oscara Asghar Farhádí napsal otevřený dopis prezidentu Rúhání. Sám prezident reagoval zaskočeně a připustil prezenci tzv. *kartonchob* (těch, kteří přespávají na kartonu) v íránské společnosti.

⁶⁷ MURPHY, K. Streets of Tehran teem with Children.

Prohlásil však, že neměl povědomí o této „hřbitovní“ komunitě a slíbil řešení této palčivé skutečnosti, která nemůže být již dále ignorována.⁶⁸ Neboť v samotném hlavním městě se hovoří o 15 tisících lidí bez domova a z toho 80% bezdomovců je drogově závislých.⁶⁹

Íránské ženy se na ulici dostávají v případech ovdovění, rozvodů, útěků z domova, drogové adikce nebo pokud živitel rodiny, manžel nebo otec, se dostane do vězení, či když ony samy vězení opustí. V islámské republice Írán, kde je stále tlačeno na koncept rodinné cti, visí nad ženami hrozba zavržení rodinou za nevhodné chování a tedy i ukončení živitelské povinnosti rodiny a odchod na ulici.

Jedna z forem pomoci lidem bez domova přichází ze *zakátu* (almužny), která je v Íránu vybírána do malých schránek rozmístěných na ulicích či posíláním SMS zpráv. Pravidelně je vybrána nemalá částka, příkladem může být almužna čítající 25 milionů amerických dolarů za první čtyři měsíce roku 2017.⁷⁰ Zlepšení pohledu na bezdomovce širokou veřejností dokládá i iniciativa z roku 2016 nazvaná „Zdi laskavosti“. Jednoduchý projekt určil místa, přesněji zdi, kde lidé můžou zanechat oblečení, obuv, ale i potraviny, které si mohou lidé v nouzi odnést a používat.⁷¹ Důležitost lidského rozměru a práce na osobním morálním kreditu je zřejmá v každodenním íránském životě. Sama jsem byla svědkem, kdy stařenka nuzných poměrů zaplatila celý nákup malým uhlíkem a mladý obchodník ji s poklonami převedl přes silnici na opačnou stranu ulice.

⁶⁸ BURKE, D. Iran's homeless cause outcry as they say they are shunned by the public and have rocks thrown at them as they are forced to live in empty GRAVES.

⁶⁹ NIAYESH, U. Scary amount of homeless people in Tehran are drug addicts.

⁷⁰ Iranians donate \$25m in alms. *Tehran Times*.

⁷¹ KAMALI DEGHAN, S. Iran's 'walls of kindness' offer help to the homeless.

3.2.1 Bezdomovectví a film

Mohsen Machmalbáf ve filmu *Arúsí-je Chúbán* (*Požehnaná svatba*, 1989) přivádí na scénu íránské kinematografie příběh veterána z irácko-íránské války, který se jen velmi těžko vrací do normálního života po hrůzách, které zažil během bojů za svoji zemi a její ideály. A právě tyto ideály revoluce a sociální spravedlnosti se bortí při jeho nové práci fotožurnalisty. Během focení se dostává mezi bezdomovce, sirotky, prostitutky, ale i drogově závislé. Mohsen Machmalbáf tak jako jeden z prvních přichází na pole přímé sociální kritiky. V kolotoči věčně vracejících se traumatizujících vzpomínek, tvrdé reality íránských ulic a vynuceného sňatku hlavní hrdina propadá šílenství a dostává se sám k drogám a na ulici.⁷²

(Zobrazení sirotka bez domova a bezdomovkyně na teheránské ulici.)⁷³

Jeden z nekrutějších obrazů teheránských bezdomovců přináší Dárjúš Mehrdžújí v *Santúrí*. Drogově závislí bezdomovci zde tvoří uzavřenou komunitu na okraji Teheránu, kterou je schopná rozehnat pouze skupina ozbrojených policistů. Skupina žije v nuzných podmínkách a vzájemně se okrádá i o základní lidské potřeby a oblečení, aby měli peníze na heroin a jeho levnější variantu opium. Otec hlavního hrdiny se vydá hledat svého syna do komunity odříznuté od světa, ale je brzy zahrán skupinou bezdomovců, kteří zcela evidentně jednají pod vlivem drog či jejich mysl je zatemněna abstinenci příznaky.⁷⁴

⁷² *Arúsí-je Chúbán* [film]. Režie MOHSEN MACHMALBÁF. Írán, 1989.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ *Santúrí* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

(Skupina bezdomovců se snaží zahnat výhrůžkami otce hlavního hrdiny.)⁷⁵

Neobvyklým snímkem dotýkající se tématiky bezdomovectví se stal film *Zír-e núr-e máh* (*Pod měsíčním svitem*, 2001, Réza Mír Karímí). Snímek vypráví příběh mladého klerika Hasana, který se během pátrání po malém zloději dostává mezi komunitu bezdomovců, žijících pod mostem v okrajové části Teheránu. Společenství je složeno z různorodých občanů. Kromě mladého zloděje se v komunitě nachází prostitutka, nezaměstnaný muž neschopný platit alimenty, muzikanti a baviči, kteří přišli o zaměstnání během revolučních let. Linka příběhu tlačí na duchovní ukotvení mladého klerika, který v kontaktu s lidmi zoufale potřebujícími pomoc nalézá smysl dlouholetého studia v náboženském semináři. Na straně druhé snímek nenápadně upomíná na homogenní a neprodyšnou třídu kleriků a náboženských studentů, kteří žijí mimo sociální realitu současného Íránu. Striktní denní řád *hauzy*, genderová separace a náročné studium uvrhá studenty do společenské bubliny. Vrchol příběhu lze sledovat, když se jedné noci prostitutka z komunity pokusí spáchat sebevraždu. Hasan jí odveze do nemocnice, kde se vydává za jejího bratra, aby urychlil její ošetření. Svým zachováním, které bylo v určitých bodech proti islámské morálce, dosahuje totálního racionálního pojetí sociální spravedlnosti, než jaké mu bylo přednášeno během studia v semináři.^{76 77}

⁷⁵ *Santúrí* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

⁷⁶ MOALLEM, M. *Between Warrior Brother and Veiled Sister: Islamic Fundamentalism and the Politics of Patriarchy in Iran*, s. 132-135

⁷⁷ *Zír-e núr-e máh* [film]. Režie RÉZA MÍR KARÍMÍ. Írán, 2001.

3.3 Prostituce

*„Zhřešila jsem slastným hříchem,
v žhavém, vroucím náručí,
zhřešila jsem v rozpáleném,
ocelovém područí.“
Forúgh Farrochzád⁷⁸*

Prostituce s ohledem na celosvětovou situaci vstupuje do sociální sféry po boku ekonomických krizí, omezení lidských svobod a diskriminace. Příklad íránské ženské prostituce se proto v mnohém neliší od případů, které známe v Evropě a západním světě. Ženy častokrát začnou s povoláním prostitutek v případech, kdy se dostávají do finanční krize. Tato situace je povětšinou důsledkem rozvodu a to v případech, kdy ženy nemůžou požádat o pomoc svojí rodinu, neboť odloučením od manžela by pošpinily pověst rodiny. Anebo v případech, kdy jejich manžel byl uvězněn či v důsledku ovdovění či útěku dívek z domovů. V současném Íránu Íránky všech věkových skupin nadále preferují možnost znovu provdání a to hlavně v případě, že jsou bezdětné či jejich potomci jsou stále ještě dětmi, které se o ně nemohou postarat. Primárně je prostituce v Íránu spojována s drogovou adikcí Íránek.⁷⁹

Oba dva fenomény, prostituce a užívání drog, jsou v současném Íránu uváděny jako jedny z největších znaků zkažené společnosti, ovlivněné satanskými praktikami západu a západní zhýralostí a amorálností. Samotným duchovním se nikterak nepříčí využít oba nešvary k poukázání na blížící se apokalypsu.⁸⁰

Na první zcela logický pohled by se mohlo zdát, že prostituce je doménou velkých íránských měst, kde jsou problémy jako finanční krize či styk s drogami více k nalezení. Pravdou však je, že prostituce se objevuje i na íránské vesnici. Doklady o takovém činění se k nám dostávají skrze

⁷⁸ FARROCHZÁD, F. báseň *Gonáh (Hřích)*.

⁷⁹ MUYS, M. *Substance Use Among Migrants: The Case of Iranians in Belgium*, s. 83.

⁸⁰ AMANAT, A. *Apocalyptic Islam and Iranian Shi'ism*, s. 66.

zprávy o provedení trestu smrti za *ziná* (cizoložnictví).⁸¹ Přesto lze tvrdit, že prostituce je svojí četností a viditelností jedním z primárních problémů velkých íránských měst jako Esfahán, Teherán, Rašd, ostrov Kiš. Oficiální zdroje hovoří až o tři sta tisících sexuálních pracovníků (bez určení jestli jejich služba je ryze sexuální styk či se jedná o sexuální masáže, striptýz či eskort služby). Z toho 84 tisíc pracovníků by mělo být aktivních přímo v ulicích hlavního města Teherán.⁸²

Obecně dle reakcí mých respondentů z vyšší a střední sociální třídy, lze tvrdit, že panuje přesvědčení, že obstarat si prostitutku ve velkých městech není vůbec nic složitého, neboť jsou známé celé ulice, které jsou domovem sexuálních pracovníků a mužů prostitutů. Údajně existují i jisté ukazatele, jak sexuální pracovnice poznat. Uváděno bylo výrazné líčení očí a rtů, sporadické nošení rudého *hedžábu* a těsně obepnuté oblečení či vysoké podpatky. Nadmíru pozastavujícím faktem je, že nikdo z dotázaných nikdy prostituta či prostitutku naživo neviděl.

Stále ještě oblíbeným způsobem strávení času s opačným pohlavím zůstává tak zvané dočasné manželství (*mot'e, síge*), které je častokrát křivě označováno jako legalizovaná prostituce. S případy, kdy je *mot'e* manželství zneužíváno k prostituci, je možné se setkat, ale je nutné brát v potaz, že do tohoto vztahu vstupují i ovdovělé ženy, cestující neoddané páry či přátelé, aniž by reálně v těchto svazcích musel být zastoupen sex jako jeden z důvodů uzavření sňatku.⁸³

Prostituce je v Íránu nelegální a za její provozování hrozí vysoké tresty jako bičování, věznění, ale i trest smrti. Pokud akt prostituce nemůže být zcela prokázán, je uložena pokuta. K vykonání trestů bičování či usmrcení je však nutné čtyř mužských svědků, u ženských svědků se poté toto číslo násobí dvěma. Jeden z *achbárů* o emámu Hosejnovi

⁸¹ BRADLEY, D. L. *Dictionary of Iran: A Shorter Encyclopedia*, s. 144.

⁸² SEDGHI, H. *Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling, and Reveiling*, s. 239.

⁸³ GOURJI, A.Q. *Temporary marriage (Mut'a) in Islamic Law*, s. 27-39.

hovoří o ženě, která po čtyřikrát přiznala svoje cizoložnictví, než na ní emám dovolil vykonat nejvyšší test odebrání života. Prostituce je v posledních letech řešena i umístěním žen do nápravných zařízení. V roce 2000 zde bylo umístěno 350 žen na léčení.⁸⁴

Problém však vyvstává také v situaci neprovdaných žen, které chtějí fungovat v dynamicky se rozvíjejícím Íránu. Nadále je křivě pohlíženo na ženy, které by chtěly žít v bytě samotné. Tato skutečnost komplikuje život ovdovělým či rozvedeným ženám a nepřímo je nutí k navázání dalšího vztahu dovršeného v manželství. Četný zástup prostitutek řeší tento problém společným bydlením s některou z jejich „kolegyň“. Prostituce je proto provozována nejčastěji v automobilech či kamionech klientů či přímo v bytě prostitutek. To je však velmi riskantní, neboť střídání cizinců si mohou povšimnout sousedé.⁸⁵ Dále je prostituce provozována v nevěstincích. V roce 2008 postihla íránskou policii kauza, kdy byl šéf teheránské policie Réza Zareí, velký morální vůdce následující tvrdou linií Mahmúda Ahmadínežáda zatčen v jednom teheránském vykřičeném domě, kde nechal šest nahých prostitutek se před ním modlit.⁸⁶

Ohledně prostituce nehovoříme pouze o ženské prostituci s mužskou klientelou, ale i o mužské prostituci pro ženskou klientelu, primárně zastoupenou ženami ve středním věku z velmi dobrých poměrů.⁸⁷ Kontakt se sexuálními pracovníky je navazován přímo na ulicích, přes sociální sítě (Facebook, Instagram) a v nevěstincích. V íránských vykřičených domech, kterých je jen v Teheránu až 250,

⁸⁴ SHAHIDIAN, H. *Women in Iran: Gender politics in the Islamic republic*, s. 186.

⁸⁵ DELFOROUSH, A. *The Iranian Chronicles: Unveiling the Dark Truths of the Islamic Republic*, s.65.

⁸⁶ A Police Chief Incarcerated : Prostitute Scandal Rattles Tehran Government. *Spiegel*.

⁸⁷ SHAHI, A. *Erotic republic*.

pracují Íránky a Íránci a sexuální pracovníci z arabských zemí, Pákistánu, Ruska a Bangladéše.⁸⁸

Věčně neuzavřeným kruhem je propojení drogové adikce a prostituce. V Íránu se množí případy prodávání dětí či mladých nevěst za dávky drog.⁸⁹

3.3.1 Prostituce a film

Před nástupem *New Wave* na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, byla role svůdné tanečnice a zpěvačky, v přímé konotaci s prostitucí, typickou ženskou rolí. V porevoluční kinematografii tato role mizí a znovu se na stříbrná plátna vrací až v pozdních devadesátých letech. Nepřehlédnutelný nešvar íránské společnosti je pouze minimálně zobrazován v íránské kinematografii. Jedním z důvodů je cenzura a druhým stigmatizace herečky/herce, který by roli prostitutky/prostituta odehrál.⁹⁰

V Panáhího snímku *Dájere (Kruh, 2000)* je problematika prostituce zcela zřejmá, nikterak však přímo ukázána na plátně. Jedna z hrdinek filmu je přichycena policisty s cizím mužem v autě a nemá jak prokázat, že by byli příbuzní. Strážníky je zatčena a odvezena k výslechu. Muž je na rozdíl od ní bez dalšího vyšetřování propuštěn. Díky této scéně byl Panáhí *Eršádem* nařčen z obsáhnutí prostituce ve snímku a v Íránu byl film zakázán.⁹¹ Panáhí pojmenoval každou z hrdinek *Dájere* po květině, což přidává na dojmu křehkosti žen, které se v celé stopáži snímku skrývají za auty, stěnami domů, pod *čádory*. Neskrývají tak svojí ctnost a

⁸⁸ SCHUBERT, Z. Iran's Dark Secret: Child Prostitution and Sex Slaves.

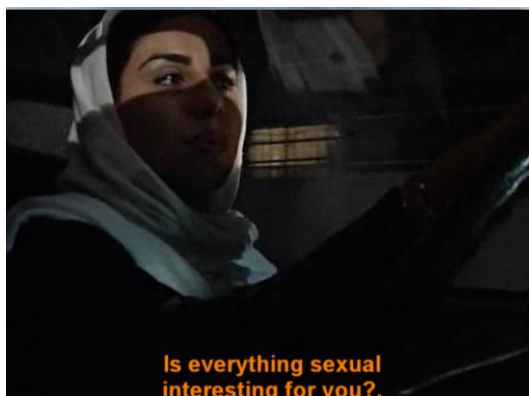
⁸⁹ SEDGHI, H. *Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling, and Reveiling*, s.239.

⁹⁰ NAFICI, H. *A Social History of Iranian Cinema, Vol.2: The Industrializing Years, 1941–1978*, s.233.

⁹¹ PRATT, G.; SAN JUAN, R. M. *Film and the Urban Space: Critical Possibilities*, s. 90.

krásu, ukrývají se před kruhem okolností, do kterého byly polapeny a je z něj obtížné najít cestu ven.⁹²

Tradiční předrevoluční role svůdné tanečnice a prostitutky, která se ke své práci veřejně přiznává a není zobrazena pouze v náznacích, se do íránské kinematografie vrátila až v Kjárostamího *Dah* (*Deset*, 2002, Abbás Kjárostamí). Prostitutku na plátně téměř nespatriíme, ale slyšíme její konverzaci s hrdinkou snímku Mína, která se žije jako taxikářka. Film je složen z deseti rozhovorů, které Mína vede se svými zákazníky v prostoru taxíku. Jednou z nich je prostitutka, která využila toho, že taxi řídí právě žena. Během jízdy spolu ženy vedou plynulý dialog a prostitutka v celkovém obrazu vyzní jako spokojená se svým zaměstnáním. Když se jí Mína zeptá, jestli necítí vinu za své činění, prostitutka se jí pouze vysměje.⁹³ Za povšimnutí stojí, jak příběh nastiňuje pokryteckou íránskou společnost. Prostitutka hovoří o svých zákaznících, kteří do telefonů vzkazují svým ženám, jak moc je milují, zatímco leží vedle ní v posteli.^{94 95}

⁹² *Dájere* [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2000.

⁹³ GHORBANKARIMI, M. *A Colourful Presence: The Evolution of Women's Representation in Iranian Cinema*, s.155.

⁹⁴ DÖNMEZ-COLIN, G. *The Cinema of North Africa and the Middle East*, s. 241.

⁹⁵ *Dah* [film]. Režie ABBÁS KJÁROSTAMÍ. Írán, 2002.

3.4 AIDS

„Vít nás odnese.“
Forúgh Farrochzád⁹⁶

První zaznamenaný případ AIDS pochází z roku 1986. Onemocnění, které děsilo celý tehdejší západní svět, vyděsilo stejně tak íránskou vládu. Oprávněný strach panoval obzvlášť z šíření nemoci mezi vězni, kteří čteně trpěli drogovou adikcí.⁹⁷

Do dnešních dnů je virus HIV šířen mezi uvězněnými použitím nesterilních jehel pro aplikaci drog a nechráněným pohlavním stykem. Sex ve věznicích nefiguruje jako způsob šikany či jako takzvané vězeňské manželství chránící fyzicky slabší vězně, ale v četných případech jako platba za dávku drog. Dalším rizikovým chováním se stává vězeňské tetování nesterilními jehlami. Tetování nemá v Íránu dlouhou tradici a lze jej spíše chápat jako import ze západu a jihovýchodních asijských zemí. Dle většiny Íránců napříč sociálními i věkovými skupinami se jedná o způsob zkrášlování, a pokud nezesměšňuje nikterak něčí přesvědčení či není vulgární, je to každého vlastní rozhodnutí. Nezbytné je však vysoké dodržování hygienických podmínek, na které však v íránských věznicích není kapacita jak finanční tak prostorová.⁹⁸

Případy nakažených vzrůstají zejména poté u opakovaně uvězněných osob. Studie hovoří, že 22-24% vězňů, kteří byli umístěni do vazby opakovaně, se během trestu nakazili virem HIV.⁹⁹ Pomyslný trojúhelník mezi drogami (ať již užíváním či dealováním), uvězněním a onemocněním AIDS se promítá ve zprávě UNODC (United Nations Office

⁹⁶ FARROCHZÁD, F. báseň *Bád má rá cháhad bord* (*Vít nás odnese*).

⁹⁷ GHIABI, M. *Drugs and Revolution in Iran: Islamic Devotion, Revolutionary Zeal and Republican Means*.

⁹⁸ ABÚ-RADDAD, L. J. a kol. *Characterizing the HIV/AIDS Epidemic in the Middle East and North Africa*, s. 125.

⁹⁹ ABÚ-RADDAD, L. J. a kol. *Characterizing the HIV/AIDS Epidemic in the Middle East and North Africa*, s. 123.

on Drugs and Crime) z roku 2001, která zaznamenala, že Írán reportuje 300 tisíc vězňů, jejichž tresty byly různě napojené na drogový trh.¹⁰⁰

V roce 2001 se však v blízkosti íránských domovů rozhořel konflikt v reakci na teroristické útoky z 11. září na World Trade Centre a Washington, který do oblasti zavlekl válečný konflikt a s tím spojené dramatické odsuny Afghánců a etnických Hazárů. Po invazi amerických jednotek do Afghánistánu denně přecházely stovky afghánských migrantů do Íránu, kteří do země nepřinášeli pouze zbytky svých majetků, ale i virus HIV. V roce 2001 bylo zaznamenáno v Afghánistánu čtyři tisíce nakažených virem HIV. Ve výroční zprávě UNAIDS z roku 2016 lze sledovat, že se tento počet zdvojnásobil. Je však nevyhnutelné brát v potaz fakt, že virus HIV má poměrně dlouhou inkubaci než se rozvine v onemocnění AIDS a to v průměru asi 10 let. Do té doby člověk na sobě nemusí pocítit téměř žádné příznaky a to zejména v případě, že žije ve válečné oblasti bez adekvátní hygieny, dostatečné zdravotní péče či stravování. Další problémem určení výskytu HIV v Afghánistánu je právě dramatický odsun občanů do sousedního Íránu a Pákistánu.¹⁰¹

Podle odhadů z konce roku 2004, provedenými Světovou zdravotnickou organizací, v přímé reakci na události roku 2001 a s přihlédnutím na inkubační dobu prvních stádií onemocnění AIDS, v Íránu bylo 31 tisíc nakažených občanů, u kterých však tato nemoc byla objevena či byla diagnostikována. Od roku 2001 do roku 2006 lze v Íránu sledovat největší nárůst HIV infikovaných a to většinou při aplikaci drog.^{102 103} Dle zprávy UNAIDS pro rok 2016 je v Íránu celkem cca 66 tisíc HIV pozitivních občanů z toho jich je 14% na antiretrovirové terapii a je jim umožněno přes lehká omezení (užívání léků, občasná slabost, omezení

¹⁰⁰ Global Illicit drug trends. *UNODC*.

¹⁰¹ Afghanistan study. *UNAIDS*.

¹⁰² MAHDAVI, P. Who Will Catch Me if I Fall? Health and the Infrastructure of Risk of Urban Young Iranians, s. 157.

sexuálního života) žít kvalitní a standardně dlouhý život. A více než polovině HIV těhotných žen je podávána léčba, která chrání jejich dítě před nakažením během těhotenství. Nejrizikovější však z hlediska přenosu stále zůstává porod a následné kojení. Alarmujícím faktem je že od roku 2010 se počet nově nakažených zvýšil o 10% a číslo nadále stoupá a to přestože Islámská republika Írán zbrojí proti nemoci AIDS skrze školní osvětu, speciální programy pro drogově závislé a pečlivě dbá na výběr dárců krve.¹⁰⁴

Druhým nejčastějším způsobem přenosu viru HIV je pohlavní styk a to primárně v rámci prostituce. Prostituce ať mužská či ženská je v mnohých případech pouhým produktem drogové adikce či naopak. V opačném případě ženy či muži začínají jako ne drogově závislí sexuální pracovníci/pracovnice avšak během výkonu práce kvůli psychickému vypětí přecházejí na stranu drog. Celá problematika se tak dostává do začarovaného kruhu, kde prostituce - drogová závislost- věznění- AIDS jsou ve velmi úzkém propojení.

V neposlední řadě stojí po boku onemocnění AIDS vyloučení ze společnosti, která ještě hledá důvěru například k faktu, že HIV je primárně přenosné krví. Mnoho občanů (i v evropských západních společnostech) se domnívá, že AIDS je přenositelný jako například virová onemocnění podáním ruky nebo dotekem veřejností využívaných věci (madla v MHD, dětské prolézačky, kliky atd.) Onemocnění AIDS se nejčastěji objevuje ve skupině mužů a žen ve věku 25-34 let, tedy v nejproduktivnějším věku. Pokud jsou právě oni na vrcholu svých sil společnosti vyčlenění, jen těžko se do ní zpátky vrací, natož budují vztahy či hledají zaměstnání. Problematika AIDS jde také na ruku duchovním a mravokárcům, kdy jim

¹⁰³ Islamic Republic of Iran AIDS Progress Report On Monitoring of the United Nations General Assembly Special Session on HIV and AIDS, s.12. *National AIDS Committee Secretariat, Ministry of Health and Medical Education.*

¹⁰⁴ Islamic republic of Iran study. *UNAIDS.*

strašák ve formě AIDS dobře slouží v boji proti rozvolněnému sexuálnímu životu, prostituci i narkomanii.

3.4.1 AIDS a film

Jedním z nejvíce tabuizovaných témat íránské kinematografie zůstává přenos viru HIV a následné onemocnění AIDS. Sám Abbás Kjároostamí odjel v roce 2001 natočit dokument o dětech nakažených virem AIDS do vzdálené Ugandy pod názvem *A. B. C. Afrika* než aby se problémem zabýval v samotném Íránu. Možná tak učinil zcela prozíravě a snažil se Íránce po vzoru Forúgh Farrochzád a jejího snímku *Cháne-je sijáh ast (Dům je černý, 1962)* upozornit na jednu z populačních katastrof své doby, která neminula ani území Íránu.¹⁰⁵

Nadále jsou dialogy obsahující zprávy o nakažení virem HIV záměrně vymazávány ze scénářů a stejně tak je nepřijatelné jakékoliv morální ponaučení z filmových postav, které jsou HIV pozitivní. Herci se již bez následujících stigmat naučili přijímat role se sociálně negativním podtextem, ale problém nákazy touto smrtící chorobou je jen málo širokým obecnstvem přijímán.

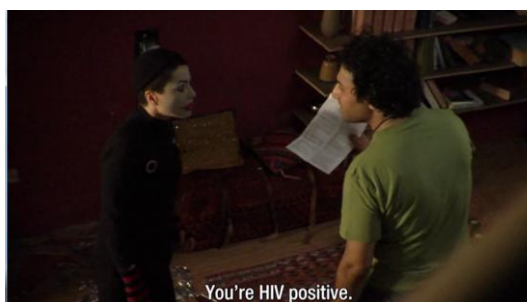
Přímým důkazem cenzury tabuizovaného problému je film *Cháneí rúje áb (Dům na vodě, 2001, Bahman Farmán Árá)* kde vystupuje mladá dívka nakažená virem HIV. Velká část jejích dialogů byla cenzurou ošetřena a její postava směla být pouze vedlejší. Přesto nadstandardní vztah nemocné hrdinky a hlavního hrdiny doktora Sepídbacht přinesl nejedno pohoršení z tradičních řad.¹⁰⁶ Doktor v příběhu vystupuje jako přítel nemocné dívky, který s ní má pochopení a je jí líto jejího osudu, než aby odsoudil její nemorální chování.¹⁰⁷

¹⁰⁵ *A. B. C. Afrika* [film]. Režie ABBÁS KJÁROSTAMÍ. Írán, 2001.

¹⁰⁶ ZEYDABADI-NEJAD, S. *The Politics of Iranian Cinema: Film and Society in the Islamic Republic*, s. 85.

¹⁰⁷ *Cháneí rúje áb* [film]. Režie BAHMAN FARMÁN ÁRÁ. Írán, 2001.

Nejvýrazněji v oblasti nákazy HIV figuruje snímek *Tehrán-e man Harádž*, ve kterém hlavní hrdinka zjišťuje, že se nakazila virem HIV a je jí proto odmítnuto dostat vízum do Austrálie, kam se chystala vyjet za svým přítelem a poté s ním žít v australském exilu. Ten jí však po zjištění, že je HIV pozitivní, odmítá pomoci a přerušuje s ní komunikaci. Divadelní umělkyně Marzije se nesmíří se svým osudem a rozhodne se ze země ilegálně emigrovat. V Austrálii je však po dva roky zadržena v detenčním zařízení kvůli nelegálnímu pokusu o překročení hranic a její důvody se imigračnímu úředníkovi nezdají dostatečné, aby byla do země vpuštěna se statutem uprchlík.¹⁰⁸

(Hrdinka obdrží dokument s odmítnutím vydání víz do Austrálie z důvodu, že je HIV pozitivní.)¹⁰⁹

3.5 Žena a veřejný prostor

„Slavík se svázal s růží bez podmínky,
růže však trnu oddala se zcela.“
Háfez¹¹⁰

Nynější situace íránských žen a jejich volnosti pohybu ve veřejném prostoru se při prvním pohledu může zdát téměř rovna se svobodou pohybu evropských kolegyň. Íránky se oproti jiným obyvatelkám regionů smí téměř bez omezení pohybovat ve městech, ale i na vesnicích. Smí se sami dopravovat do zaměstnání či školy, smí cestovat bez mužského doprovodu (výjimkou zůstává pouť do Mekky, kde je doprovod mužského příbuzného *walí* nutná) a také smí řídit auta či využívat městskou

¹⁰⁸ *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRÁNÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ PURAFZÁL, H.; MONTGOMERY, R. *Háfez* : Poklad perské poezie, s. 146.

hromadnou dopravu, kde jsou zvláště vymezeny ženské vagóny či část dopravního prostředku a je na ženě, jestli danou možnost využije či nikoliv. Automobil se v kontextu se správným zahalením dostává do zajímavé pozice a to z toho důvodu, že prostor vozidla tvoří pro řidičku pomyslný soukromý prostor, přesto se pohybuje ve veřejném prostoru a skrze okýnka může být kýmkoliv viděna. Během osmi měsíců v roce 2015 zastavila dopravní teheránská policie asi 40 tisíc žen, které řídili nedostatečně zahalené.¹¹¹

To co Íránky při pohybu omezuje je zákaz jízdy na kole a nedoporučuje se ani běh, přesto není nikterak těžké v teheránských parcích potkat běhající ženy i páry. Nadále přetrvává zákaz návštěv žen na stadionech fotbalových a dalších „ryze mužských sportech“. To je odůvodněno tím, že ženy by mohly být svědky neurvalého a vulgárního chování mužských fanoušků. Přes mnohé snahy státu o zvýšení zájmu o kolektivní sporty, mezi ženami jsou nejoblíbenější sporty sólové jako lukostřelba, tanec, bojová asijská umění nebo horská turistika. Vláda se v létě roku 2017 pokusila o zákaz lekcí Zumby jako pohybu, který je v rozporu s islámskou morálkou. Jedna z mých respondentů, lektorka Zumby z Esfahánu, mi sdělila, že toto rozhodnutí nikdo nebylo reálně praktikováno.¹¹²

Na veřejnosti je ženě zakázán jakýkoliv fyzický kontakt s mužským pohlavím. Ctnostné dámy by se měly vyvarovat i očního kontaktu. Před pohledy mužů je má poté chránit decentní oděv dle islámských pravidel. Tedy tělo by mělo být celkově zakryto kromě obličeje a dlaní. Svrchní část oděvu by měla sahat alespoň ke kolenům a neměla by nikterak obepínat tělo dámy a už vůbec ne úmyslně zdůrazňovat křivky ženy. Kalhoty by stejně tak měli být volné a zahalovat nohy po kotníky. Obuv by neměla být vyzývavá, výrazně barevná, mít vysoké podpatky a neměla při chůzi

¹¹¹ PARSÁ, M. *Democracy in Iran: Why It Failed and How It Might Succeed*, s. 22.

¹¹² Iranian women and sport: every obstacle an opportunity. *The Guardian*.

hlasitě klapat. Kapitola sama pro sebe je zahalování vlasů, které je ve venkovních prostorech povinné. Existují různé variace zahalování vlasů a částečně tváře. Stejně jako jsou interpretovány různé verze toho, jak by měl správně být *hedžáb* uvázaný a co vše by měl zahalovat. Ve velkých iránských městech lze pozorovat fenomén „obcházení“ vytyčených pravidel a to ve smyslu sporadicky uvázaného *hedžábu* (, který pokud na malou chvíli z vlasů sklouzne, každý se tváří jako by se nic nestalo anebo se stydí vás upomenout), vypasovaného tělo obepínajícího kabátku, silného líčení a ověnění masivními šperky. Írán by svojí diverzitu mohl prezentovat skrze oblékání žen. Ženy na rozdíl ve svatých městech Qomu a Mašhadu, ale i v jižním Teheránu a v tradičních kruzích se halí do *čádorů*, volí decentní barvy oděvu, bot i kabelek. Rozvolněné mravy posledních dvou let však přicházejí i do svatého města Qom, kde je možné potkat dámy, sice v *čádoru*, ale ten je zaseknutý o vysoce vyčesaný drdol a vlasy nehalí, a s botami na podpatku a silným líčením.

Když Réza Šáh Pahlaví po vzoru Atatürka zakázal ženám nosit *hedžáby*, část žen uvrhl neprodyšně za zdi jejich domu, neboť by bylo pro ně hanbou nezahalené vyjít ze svých domů.^{113 114} Nezodpovězenou otázkou je, jak by situace vypadala v dnešní době. Rozhodly by se iránské ženy zrušit povinnost nošení *hedžábu*? Pokud se podíváme ulic do severního Teheránu a do měst jako Šíraz, Esfahán nebo Tabríz, na instagramové účty módních blogerek či nahlédneme mezi řádky exilových autorek jako Mardžáne Satrapí, odpověď se zdá zcela jasná, a to zrušení povinnosti nosit *hedžáb*. Přesto Írán je zemí, jejíž populace sahá k 81 milionům a je tvořena komplikovaným složením obyvatelstva, které se diametrálně liší v přístupu k tradicím a islámu.

To co podkopává důvěru řádného zahalování, nejsou trendy teheránských ulic, ale fakt stoupajících útoků na ulicích na Íránky

¹¹³ Tato perioda se nazývá *Kašf-e hedžáb* a trvala od roku 1936 do smrti šáha.

¹¹⁴ KATOUZIAN, H. 1.state and society under Reza Shah. s. 14-18.

samotné. Správné odívání, které je má primárně chránit před útoky mužů(, ale i muže aby nebyli v pokušení,) je najednou nedostačující. Ženy se setkávají s přímými konfrontacemi na ulicích. Íránskými blogy a sociálními sítěmi prolétají zprávy o nepatřičném chování mužů na ulicích ve formě hvízdání na ženy, nemístného hledění na ženské partie, slovní útoky a v těžších případech i osahávání. Poškozené ženy píší anonymně nebo pod cizím jménem. Na podzim roku 2017 se prohnala Íránem kampaň, která zasáhla celý svět skrze sociální média a to kampaň #metoo (من_هم) upozorňující na sexuální obtěžování ve společnosti. Tváří celé kampaně se v Íránu stala herečka Anáhítá Hematí, která na svůj instagramový účet nasdílela fotografii s tímto hashtagem.

Sexuální harašení je v Íránu tolik problematické, neboť ženy se bojí svůj problém řešit. A to z důvodu poškození rodiny, či že jejich případ bude bagatelizován, protože pokud by byla správně oblečená a chovala se dle islámské morálky, nic takové by se jí nemohlo stát.^{115 116}

Více než 60% studentů vysokých škol jsou ženy a to i přes množství opresí, jako v případě z 2012 kdy bylo ženám zakázáno navštěvovat vybraných 72 předmětů na univerzitách, které by mohly ohrozit jejich morálku a duševní čistotu. Stejně tak se zvýšily kontroly cestujících žen bez doprovodu do věku čtyřiceti let, což v určitých situacích jako studijní výjezdy či stáže, mohlo nemálo komplikovat studentkám rozvoj v jejich studiu.¹¹⁷

Emancipace zespod, na kterou musí reagovat celé íránské společenství, se promítá do všech sfér života íránských žen. Íránky se svým vzděláním můžou konkurovat mužům a je jen hrstka oborů, které jsou jim nedostupné ke studiu. Přesto mnoho mladých žen po získání titulu volí roli manželky a matky a po provdání zůstávají jako ženy

¹¹⁵ TIZRO, Z. *Domestic Violence in Iran: Women, Marriage and Islam*, s. 132.

¹¹⁶ How the hijab has made sexual harassment worse in Iran. *The Guardian*.

¹¹⁷ SREBERNY, A. *Thirty-plus Years of the Iranian Revolution: Culture in Contestation*, s. 3.

v domácnosti za zdmi svých domovů.¹¹⁸ Írán od roku 1989 populačně narostl o 25 milionů obyvatel a jeho ekonomika ve vlnách zažívá propady i krátkodobá vzepnutí.¹¹⁹ Íránskou ekonomickou nestabilitu posledních čtyřiceti let může dokládat fakt, že oběd pro dva v restauraci v severním Teheránu odpovídá ceně bytu z roku 1976 v lepší teheránské čtvrti.¹²⁰ Bočním efektem nestabilní ekonomiky je poté vysoká nezaměstnanost Íránu. Obecně je nezaměstnanost dvojnásobně vyšší u žen v porovnání s muži, proto není s podivem, že Íránky volí tradiční roli matek a manželek.¹²¹

Odvrácenou tvář nastartované emancipace lze však v současném Íránu sledovat z pozice dívek z tradičních rodin či svatých měst, které přichází do velkoměst jako Teherán či Šíráz studovat vysokou školu. Dívky mimo rodinné zázemí, a zejména poté mimo vlastní domov, se v některých případech cítí více křehké a napadnutelné ve smyslu křivých obvinění, které většinou mohou vyloučit pouze jejich ženské přítelkyně či spolužačky. V těchto případech studentky, přestože mohou okusit liberálnější způsob odívání a života, volí tradiční zahalování a izolují se na vysokoškolských kolejích či ve škole.¹²²

3.5.1 Žena a film

Žena je neoddelitelnou součástí íránské kinematografie. Její role se v historii kinematografie proměnila ze svůdné tanečnice předrevoluční produkce, nešťastné vdovy v meziválečné tvorbě do emancipované hrdinky rok od roku nabírající větší váhu ve filmovém příběhu. Současná herecká obec si může libovat v pomyslné volnosti rozličných filmových

¹¹⁸ SAYED- GOHRAB, A.; TALATTOF, K. *Politics and Persistence: The Development of Iranian Film*.

¹¹⁹ Islamic republic of Iran study. *The World Bank*.

¹²⁰ PIRZADEH, A. *Iran Revisited: Exploring the Historical Roots of Culture, Economics, and Society*, s. 256

¹²¹ Iran Unemployment Rate 2001-2018. *Trading Economics*.

¹²² KHOSROKHAVAR, F. *Post-revolutionary Iranian youth : the case of Qom and the new culture of ambivalence*, 101.

hrdinů, kdy herečky mohou být představitelkami osudových femme fatale, historickými osobnostmi či vychytralými zločinci. Stejně tak filmové hrdinky dostávají nová a neotřelá zpracování vybraných společenských fenoménů. Ženská postava íránského filmu zažila radikální posun za posledních třicet let a její herecký projev může ovlivňovat kulturu, umění, společnost ale i politiku.

Typickým představitelem íránské kinematografie, jenž pojí ženské hrdinky snímku a politiku je Dža'far Panáhí. V jeho snímku *Taxi Tehrán* (2015, Dža'far Panáhí) jedna z cestujících, významná íránská právnička, která se přímo zúčastnila dění Zeleného hnutí po volbách roku 2009, Nasrín Sotúde, vypráví řidiči taxi Dža'faru Panáhí o přítelkyni, která byla uvězněna na 108dnů, když navštívila volejbalový turnaj v období tvrdých opresí Ahmadínežádovy vlády. Příběh je založen na pravdivé události Ghonče Qavámí, která protestovala za přístup žen na sportovní utkání. Její aktivity byly vyhodnoceny jako propaganda proti režimu a následně byla uvězněna po dobu asi čtyř měsíců.¹²³

Režisér Dža'far Panáhí se věnuje dalšímu genderovému problému ve svém snímku *Offside* (2006). Snímek *Offside* stejně tak jako *Taxi Tehrán* vznikl na pozadí reálné situace, v tomto případě se jednalo o fotbalové kvalifikační utkání mezi Íránem a Bahrajnem na mistrovství světa v roce 2006. Panáhí zobrazuje útrapy, kterými musí projít dívky, když se chtějí nelegálně dostat na fotbalové utkání. Musí se obléct jako muži, chovat se jako oni a přes veškeré snažení jsou nakonec zadrženi ochrankou. Panáhí celou absurditu situace dohání do extrému ve scéně, kdy je jedna z dívek donucena vojákem si na obličej nasadit plakát fotbalisty, aby jí bylo dovoleno použít pánské toalety, neboť na stadionu žádné dámské nejsou.¹²⁴

¹²³ *Taxi Tehrán* [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2015.

¹²⁴ *Offside* [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2006.

Do prostoru kinematografie jsou přinášena i další témata bez politického podtextu, ale stále se zabývající alarmujícími fenomény vyskytujícími se v íránské společnosti. Jedním z tabuizovaných témat zůstává sexuální obtěžování a znásilnění.

Snímek *Hís! Dochtarhá farjdán nemí zadand* (*Pšt! Dívky nekřičí*, 2013, Púrán Derachšande) jako jednu z vedlejších linek předkládá příběh opatrovníka Morada, který svojí malou svěřenkyni pravidelně sexuálně obtěžuje a fotí jí v choulostivých situacích. Po obžalování jsou v jeho domě nalezeny desítky fotografií různých dívek a po výslechu doprovázeném mučením se dozná k páchání sexuálního obtěžování na dívkách, za což mu je vytyčen trest smrti. Mimo jiné snímek upozorňuje na fakt, že pokud rodina či sama oběť někoho obviní z obtěžování a odmítne průkazné testování, po většinou chápáno jako kontrola panenství, může být reputace rodiny silně poškozena. Což vytváří společenské pnutí mezi psychikou oběti a tradičním vnímáním rodinné cti.¹²⁵

Do íránské kinematografie v roce 2015 přinesl Asghar Farhádí zcela tabuizované téma znásilnění a to se snímkem *Forúšande* (*Obchodník*). Hlavní hrdinka Rana byla znásilněna ve svém bytě, kde v předešlé době žila a podnikala prostitutka před nastěhováním Rany a jejího manžela. Příběh zobrazuje strastiplné zotavování ze znásilnění. Po zdravotním uzdravení u Rany převládají psychické problémy a kvůli sociálnímu statusu a rodinné cti odmítá jít svůj případ nahlásit na policii.

¹²⁵ *Hís! Dochtarhá farjdán nemí zadand* [film]. Režie PÚRÁN DERACHŠANDE. Írán, 2013.

Stejně tak se obává prožití celého znásilnění znova skrze výpověď na policejní stanici.¹²⁶

S nárůstem módního průmyslu a poklesem opresivních pravidel vůči ženskému zahalování roste filmařská problematika v odívání žen. Íránské herečky musí být po celou dobu zahaleny. To znamená mít zahalené vlasy a tělo. Nikde však není již ustanoveno, jak moc mají být vlasy zakryté, jak dlouhé mají být rukávy, kolik make-upu smí být použito. Íránští filmaři hledají různé klíčky, jak film přizpůsobit, aby působil realisticky, neboť ženy ve svých domovech či v ryze ženském kolektivu nechodí zahalené. Po celou stopáž filmu však zahalené musí být, a proto chodí s *hedžábem* spát, vstupují s ním do sprch a nesundávají jej v přítomnosti dalších žen. Nově vznikající seriály z období před íránskou revolucí (například *Koláh Pahlaví*, *Šahrzád*) mistrně ženy zkrášlují klobouky a decentními účesy, aby seriály mohly být vysílány a odpovídaly tehdejší realitě.

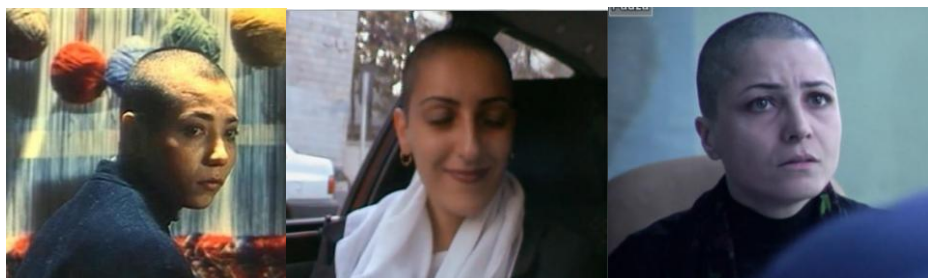

(Íránský seriál *Šahrzád*, odehrávající se v padesátých letech minulého století, zobrazuje ženu bez *hedžabu*, přesto musí být zajištěno zahalení ženy.)¹²⁷

¹²⁶ *Forúšande* [film]. Režie ASGHAR FARHÁDÍ. Írán, 2015.

¹²⁷ *Šahrzád* [seriál]. Režie Hasan Fathí, Írán, 2015-2018.

Skandální poté zůstávají případy hereček, které ve filmu odložily šátek, neboť měly oholené vlasy. V kodexech cenzury filmu z roku 1983, 1993 a jeho dodatku z roku 1996 je pevně ukotveno pravidlo zahalování vlasů, přesto o oholených vlasech zde zmínka chybí. Této kličky poprvé využila Marjam Šahrijár ve snímku *Dochtarán-e choršíd* (*Dcery slunce*, 2000). Hrdinka Amagol z nehostinné rurální íránské oblasti si oholí vlasy z důvodu, aby se mohla vydávat za chlapce a získala zaměstnání.^{128 129} V případě snímku *Tehrán-e man Harádž* a *Dah* mají dívky dobrovolně oholené vlasy a učily tak, aby se cítily lépe a z estetického hlediska.^{130 131} Od roku 1989 se několik íránských protagonistek objevilo na plátnech s oholenými vlasy. Většina snímků byla následně zakázána a herečkám bylo většinově zkomplikováno další působení v branži či na ně byl uvalen přísnější trest ve formě uvěznění. Příkladem může být uvěznění hlavní hrdinky snímku *Tehrán-e man Harádž* herečky Marzije Vafámehr, která v porevolučním běsnění Ahmadínežádovy vlády obdržela roční trest odnětí svobody a devadesát ran bičem. Po celosvětové bouřlivé kampani byl její trest zmírněn na tříměsíční pobyt ve vězení.¹³²

(*Dochtarán-e choršíd* (2000), *Dah* (2002), *Tehrán-e man Harádž* (2009).)

¹²⁸ *Dochtarán-e choršíd* [film]. Režie MARJAM ŠAHRIJÁR. Írán, 2000.

¹²⁹ Podobný fenomén lze sledovat ve válkou zničeném Afghánistánu, kde v rodinách bez synů posílají mladé dívky do zaměstnání než u nich propukne puberta. Ve „štafetě“ poté pokračuje druhá nejstarší dívka.

¹³⁰ *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRÁNÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

¹³¹ *Dah* [film]. Režie ABBÁS KJÁROSTÁMÍ. Írán, 2002.

3.6 Sex a partnerství

„Opakuje se květina v geometrii koberce a až se dotkne chodidla malého
dívčátka, stane se nevěstou.“
Ahmad Zahedí Langrúdí¹³³

Z důvodu cílené separace dívek a chlapců po dosažení puberty se většina z nich dozvídá informace ohledně partnerství z filmů. Nutno podotknout, že íránská televizní produkce není tak populární jako filmy vyprodukované v Bollywoodu a snímky americké či evropské většinou britské. Zde se íránská mládež učí tomu, jak by měl vztah začít a fungovat. To samozřejmě vytváří chaos identity neboť metody seznamování a společného soužití jsou jak v Indii, tak na západě rozličné v porovnání s Íránem. Liberální rodiče tolerují schůzky a život na hromádce svých ratolestí před svatbou. Avšak je nevyhnutelné, že se zde bavíme o „teheránské bublině“ která může fungovat na velkých městech a v liberálních kruzích. Ve zbytku země nadále převládají námluvy skrze dopisování či domluvené schůzky rodiči.^{134 135}

Počet nesezdaných párů žijících pospolu rok od roku v Íránu roste a to i přes hlasy kleriků odsuzující takové činění. Fenomémem posledních třiceti let je zvyšující se věk ženichů a nevěst. U mužů lze sledovat průměrný věk pro ženění 28 let a u žen je to v rozmezí 24 let až 30 let, což je o 5 let později, než tomu bylo před třemi dekádami. Dle oficiálních statistik je v Íránu asi 40% obyvatel ve výše uvedených ideálních letech na založení rodiny, svobodných.¹³⁶

Dalším zdrojem, kde se dozvědět něco o fungování partnerského života potažmo sexu je pornografie. Cenzurou opatřené pornografické stránky (ale i Facebook či Youtube) Íránci navštěvují za použití proxy

¹³³ LANGRÚDÍ, A. Z. báseň *Dar bande dár (Propletený)*.

¹³⁴ ELTAGAWY, M. *Headscarves and Hymens: Why the Middle East Needs a Sexual Revolution*, s. 212.

¹³⁵ SHAHIDIAN, H. *Women in Iran: Gender politics in the Islamic republic*, s.22.

¹³⁶ SHAHI, A. *Erotic Republic*.

serverů. Produkty porno průmyslu se do země dostávají také přes turecké hranice ve formě časopisů nebo DVD nosičů. Avšak v Íránu samotném existuje široká undergroundová síť porno průmyslu. Přitom tresty za produkování či hraní v pornografických snímcích jsou vyměřovány jako činění proti Bohu a jsou ve výši trestu smrti.¹³⁷ Ve výzkumu National Youth Organization poté pouze jedna pětina dotázaných navštěvování pornografických stránek přiznává (z toho byli tři čtvrtiny chlapci).¹³⁸ Přesné číslo návštěvnosti Íránců na serverech obsahujících pornografický materiál je jen velmi těžko vyčíslitelné právě z důvodu používání proxy serverů, které jejich návštěvnost zneviditelní. Přesto pornografická videa, která byla v Íránu natáčena či v nich Íránci hrají, není nikterak obtížné naleznout skrze světové internetové vyhledávače. Právě proti videím a fotografickému materiálu íránská vláda tvrdě zbrojí, neboť se na internetu objevují videa s velmi kontroverzním obsahem hanobícím či zesměšňujícím islámské projevy např. amatérská domácí videa ze svatého města Mašhad, sexuální styk s ženou zahalenou v *hedžábu* či dívky oděné v *čáadoru*, které si vyměňují spodní prádlo v jednom z teheránských parků.^{139 140}

Pornografie a západní či indické snímky nemohou poskytnout mládeži správný přístup k vlastní sexualitě a chování v mezilidských vztazích. Tabuizování sexu a genderová separace tak nejen eliminuje přirozenost sexuálního života dospívajících, ale v mnohých případech uvrhá jedince do chaosu, co se týče opačného pohlaví. A to i v přístupu k přirozeným biologickým procesům jakou je menstruace u žen. Vedle aspektu psychologického však stojí i riziko přenosu pohlavních chorob,

¹³⁷ V roce 2007 byla ve věznici Evin ukamenována žena usvědčená z hraní v pornografických snímcích.(NAFICI, H. *A Social History of Iranian Cinema, Volume 3: The Islamicate Period, 1978–1984*, s. 36.)

¹³⁸ AHMADPOUR, M.H. *Preliminary Report on Nature of Access to Internet Among Young People in Iran*.

¹³⁹ TALATTOF, K. *Modernity, Sexuality, and Ideology in Iran: The Life and Legacy of a Popular Female Artist*, s. 227.

plánované rodičovství a otázka hygieny. Íránští adolescenti procházejí jakousi sexuální výchovou, přesto pro ně samotné není dostatečná a neobsahuje odpovědi na všechny odpovědi, které by potřebovali a chtěli znát.¹⁴¹

V roce 2014 bylo v Íránu 20% manželství ukončeno. V celonárodním průzkumu rozvodovosti pravidelně vítězí hlavní město Teherán. Jedním z důvodů každoročně vzrůstající rozvodovosti je i komunikační absence o společném sexuálním životě.¹⁴² Tím, že Íránci oficiálně vstupují do sexuálního života až po svatbě, vstupuje do tohoto prostoru několik rizikových faktorů. Výzkum Amirian Zade z roku 2005 poukazuje, že 53% rozvedených žen bylo sexuálně nespokojeno se svými bývalými manželi.¹⁴³

Z obecné sexuální disfunkčnosti a neznalosti však můžou pramenit i další závažné problémy jako sexuální násilí a znásilnění, nevědomé šíření pohlavně přenosných chorob, ale i umělé přerušování těhotenství, které je v Íránu trestné. Íránky se kvůli tomu uchylují k radikálním krokům, kdy se samotné snaží o přerušování nechtěného těhotenství nebo svůj problém svěřují do rukou neakreditovaných odborníků. Není pochyb, že obě metody můžou mít fatální dopad na zdraví ženy.

3.6.1 Sex, partnerství a film

Sexuální život zůstává hermeticky uzavřen za dveřmi íránských domovů, proto jeho zobrazování ve filmové tvorbě je ojedinělé a riskantní ze strany producentů. Přesto se nepatrné a nepřímé zmínky o dopadech

¹⁴⁰ DEIBERT, R. J. The geopolitics of internet control : censorship, sovereignty and cyberspace.

¹⁴¹ MOHAMMADI, R. M. et al. Reproductive Knowledge, Attitudes and Behavior Among Adolescent Males in Iran.

¹⁴² DEGHANPISHE, B. Rise in divorce in Iran linked to shift in status of women.

¹⁴³ MASOOMI M. et al. Inspecting the Relationship between Sexual Satisfaction and Marital Problems of Divorce- Asking Women in Sanandaj City Family Courts.

sexuálního života s důrazem na nechtěné těhotenství objevují v hrstce íránských snímků.

Nechtěné otěhotnění je nepřímo vyobrazeno ve scéně snímku *Tehrán-e man Harádž*, kde jedna z pacientek úpěnlivě prosí sestřičku u gynekologa, aby byla připuštěna k doktorovi ještě jednou, že se ve své diagnóze určitě mylil a že neví, co bude dělat. Sestřička jí upozorní, že je ve třetím měsíci těhotenství a v jejich ordinaci nejsou schopni jí nikterak pomoci. Při odchodu z ordinace žena v neřešitelné situaci spáchá sebevraždu pod koly projíždějícího auta.¹⁴⁴

Ve stejné neřešitelné situaci se ocitá i hrdinka Pari v Panáhího filmu *Dájere*. Její manžel byl popraven a ona až po jeho smrti zjistila své těhotenství. Sama se dostává do ekonomické krize, ale dítě si musí ponechat, protože není zde nikdo, kdo by její potrat schválil a byl ochoten vykonat. Další z palčivých momentů snímků se odehraje ve chvíli, kdy se jedna z protagonistek filmu dostane do tak svízelné situace, že musí svojí dcerku ponechat na ulici, aby se jí ujal někdo jiný. Tato scéna nám přináší předobraz, do jaké situace by se Pari mohla v budoucnu dostat. Metafora „začarovaného kruhu“ tak zcela koresponduje s Panáhího pojmenováním snímku.¹⁴⁵

Na straně druhé stojí film *Man Taráne, pánzdah sál dáram* (*Jsem Taráne, 15 let*, 2002, Rasúl Sadr Ámelí). Hlavní hrdinka Taráne, jejíž otec je ve vězení a matka zemřela, vstupuje do dočasného sňatku. Pár po

¹⁴⁴ *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRÁNÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

čtyřech měsících zjistí, že jejich vztah nemůže nadále fungovat a její dočasný manžel emigruje do Německa. Taráne však zjistí, že je těhotná a přes rodinný tlak se rozhodne si dítě ponechat a bojuje o to být přijata společností jako matka ve svém nízkém věku a mimo sňatek. Režisér Sadr Ámelí nastavuje zrcadlo pokrytecké části obyvatelstva odsuzující matky samoživitelky.¹⁴⁶

Poslední příklad dokládající, že tematika mateřství, ať chtěného či nechtěného, je jeden z nejpálčivějších sociálních jevů Íránu a plošně zasahuje obě pohlaví. Dárjúš Mehrdžújí ve filmu *Lejla* (1996) zobrazil, jak rodinný tlak může přerušit láskyplný manželský vztah. Hlavní hrdina Rezá, poté co zjistí, že je jeho manželka Lejla neplodná a žádná z léčebných procedur by jí v nejbližší době nepomohla, je skrze tlak své matky a její sestry donucen pojmout další ženu za manželku. Lejla zoufale chce vychovávat dítě a s touto skutečností souhlasí. Dokonce se aktivně podílí na přípravě svatby- vybere prstýnek nevěstě, doporučí svatební salón a další. Příchod další ženy do domácnosti, však Lejlu uvrhne do emoční kolize vyvrcholenou útekem z domova od svého manžela.¹⁴⁷ Snímek *Lejla* je tak skvělou ukázkou, jak ve společnosti ukotvené tradicemi ve spojení se všeobecným sociálním tlakem je možné zničit funkční manželství.¹⁴⁸ Stejně tak Mehrdžújí ve snímku *Lejla* dokazuje jedno z mistrovství soudobé íránské kinematografie a to vyjádření hlubokých citů mezi mužem a ženou, které musí být ve vizuální podobě ve snímcích potlačeno. Herec a herečka se nesmí navzájem dotýkat, ulehnout pospolu do společné postele či se políbit. Režiséři na tomto poli rozmíchávají koktejl hlubokých pohledů a emočně vypjatých dialogů plně vyjadřujících hloubku společné lásky.

¹⁴⁵ *Dájere* [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2000.

¹⁴⁶ *Man Taráne, pánzdah sál dáram* [film]. Režie RASÚL SADR ÁMELÍ, 2002.

¹⁴⁷ *Lejla* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 1996.

¹⁴⁸ NAJMEH KHALILI, N. Leila.

(Hrdinka Lejla absolvovala mnoho vyšetření, přesto její manžel si nepřeje umělé oplodnění.)¹⁴⁹

Ve snímku *Džodáj-je Nadér az Símin* (*Rozchod Nádera se Símin*, 2011, Asghar Farhádí) jeden dotyk roznítí zápletku celého filmu. Hrdina Náder vystrčí ze dveří vzpouzející se pečovatelku jeho nemocného otce. Ta kvůli vystrčení ze dveří upadne a tvrdí, že následkem pádu potratila, což se v závěru filmu ukáže jako nejasné obvinění. Dále se ve snímku vyskytuje záběr dotyků mezi mužem a ženou v rámci hádky. Paradoxně tak násilný dotyk mezi pohlavími je íránskou cenzurou přijatelný na rozdíl od fyzického projevení citů či sexuálního chování.¹⁵⁰

(Manželský pár se vzájemně dotýká pouze v rámci hádky.)¹⁵¹

Zobrazení bití mezi mužským a ženským hrdinou jsme svědky také v případě snímku *Dochtar* (*Dcera*, 2006, Rezá Mír-Karímí), kde otec udeří svojí pubertální dceru. Snímek se dotýká alarmující problematiky v rodinném životě. Narůstající liberalizace a možnosti žen v osobním a studijním/pracovním životě přináší do rodin četné otázky. Mimo jiné jak

¹⁴⁹ *Lejla* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 1996.

¹⁵⁰ *Džodáj-je Nadér az Símin* [film]. Režie ASGHAR FARHÁDÍ. Írán, 2011

¹⁵¹ Tamtéž.

velkou míru svobody dívkám dát, aby nehrozilo pošpinění jejich cti, ale přesto dokázaly žít plnohodnotný a finančně zajištěný život.¹⁵²

3.7 Íránská mládež a *Gharbzadegí* (westoxikace)

„Kdokoli jsi a kde mně jdeš, jsi i nejsi to ty.“¹⁵³

Kde je tedy ukotvena kultura a hodnoty mladých Íránců? Pokud hovoříme o íránské mládeži, definujeme jí jako mladí lidé ve věku 18-30let, tedy sociální skupina, která vyrůstala po íránsko-irácké válce. Patří do druhé a třetí generace Íránců, kteří byli narozeni v Islámské republice Írán. Tedy v čase, kdy stát již plně ovlivnil vzdělání v revolučním duchu. Je zcela zřejmé, že islámská propaganda ve vzdělání se uvolnila po válečných osmdesátých letech a s nástupem prezidentů z křídla umírněných a reformistů. Přesto výhružky před nechtěným vlivem západních mocností (v čele s USA) ve společnosti zůstaly.

Jak je tedy možné, že mladá generace, která prošla islámskou výukou a každodenním připomínáním íránské revoluce, kdy šáh Muhammad Réza Pahlaví je zobrazován jako pouhá hračka Západu, následuje globální trendy? Poslouchá západní hudbu anebo persky zpívanou hudbu s ryze západním hudebním podkladem, sleduje přes satelit a internet anglicky mluvené filmy a pořady, čte překlady západních autorů¹⁵⁴ a svým vzhledem se snaží co nejlépe přiblížit evropským a americkým vzorům.¹⁵⁵

Na straně druhé však stojí tradicionalistická mládež, která se snaží nikterak svým zjevem a chováním neprovokovat či na sebe neupozorňovat. Tato skupina mladých stejně tak pravidelně dodržuje

¹⁵² *Dochtar* [film]. Režie REZÁ MÍR-KARÍMÍ. Írán, 2006.

¹⁵³ VON KAMPHOEVENER, E. S. *Křišťálový serail*, s. 68.

¹⁵⁴ Zde figuruje česká stopa. Mezi nejoblíbenější autory patří Franz Kafka a Milan Kundera. Starší generace zase nepohrdne Švejkem Jaroslava Haška.

¹⁵⁵ PAYVAR, B. *Space, Culture, and the Youth in Iran: Observing Norm Creation Processes at the Artist's house*, s. 10.

náboženskou praxi a obecně lze tvrdit, že pochází z nižší střední třídy a z menších měst, vesnic či svatyňových měst. Štěpem mladých tradicionalistů se stává skupina mladých rekrutů v řadách *Basídž*. Organizace *Nirú-je Moqáwamat-e Basídž*, jako přímá odnož Íránských revolučních gard, verbuje mladé chlapce a dívky do svých řad za příslib určitých výhod jako odpuštění povinné vojenské služby, zjednodušení přijetí na univerzity a možnost získání stipendií. Primárně *basídžové* dohlíží po boku s mravnostní policií na správné odívání a chování ve veřejném prostoru, čímž se dostávají do opozice uvolněných mravů mladých Íránců ovlivněných západem.¹⁵⁶

3.7.1 Hudba, party a tanec

V Íránu neexistují místa, která bychom v západním úzu mohly nazvat jako noční kluby či diskotéky, proto se všechny společenská setkání odehrávají za zavřenými dveřmi domů. Oblíbenou hudbou na íránských party jsou persky zpívané skladby natočené v americké diaspoře íránskými migranty druhé generace, kteří jsou soustředěni pod velká vydavatelství či online podcasty jako Radio Javan a TPM.¹⁵⁷

Novým způsobem napodobení západních klubů a diskoték bývají akce pořádané v poušti, kdy Íránci vyráží do pouště daleko od jakékoliv civilizace. Na místo, kde se akce bude odehrávat, je dovezena veškerá technika. Celá akce však musí být nazvučena tak, aby zvuky z ní nebyly slyšitelné kočovníky či vesnickými obyvateli, kteří by mohli celé dění nahlásit policii.¹⁵⁸ Nebezpečí však vystává pro účastníky samotné z důvodů vzdálenosti od civilizace a to v případě dehydratace, zdravotních problémů po užití drog či alkoholu. Největší hrozbou zůstává zásah policie či jednotek *Basídž*. Účastníci party jsou častokrát nevybíravým způsobem odtaženi do vozidel a převezeni na policejní

¹⁵⁶ MOLAVI, A. *Soul of Iran: A Nation's Struggle for Freedom*, s. 95.

¹⁵⁷ SIAMDOUST, N. *Soundtrack of the Revolution: The Politics of Music in Iran*, s. 21.

stanice. Zde jsou vyslýcháni a případně zadrženi v celách dokud za ně rodinný příslušníci nezaplatí vyměřenou pokutu. Cely však nejsou nijak separované a mladí Íránci většinou musí trávit čas v cele s drogově závislými, dealery nebo prostitutkami.¹⁵⁹

Íránská generace Y a Z se realizuje na poli dalších hudebních stylů, které jsou přímou inspirací západem. Tyto rádobý hudební západní žánry se stahují na undergroundové pole působnosti. Současnými trendy jsou rocková hudba s příměsí blues, indie, hip hop a rap. V rockových kapelách se primárně angažují muži ve věku 18 až 30 let z liberálních rodin střední sociální vrstvy. Obvyklé je zakládání hudebních kapel na univerzitách. Ženy se také realizují v hudební sféře a to jako fotografky nebo designérky obalů nahrávek či plakátů.¹⁶⁰

Kontroverze týkající se ženským muzikantek nadále pokračují. V Íránu dnešních dnů smí Íránky zpívat na veřejnosti pouze, pokud jsou součástí smíšených sborů a jejich hlas nikterak nevystupuje do popředí. Stejně tak pro obě pohlaví je nedoporučována inspirace západními styly jako hip hop, metal, house či punk. Takovéto nahrávky se většinou stávají podpultovou komoditou či jsou stahovány na internetu, neboť *Eršád* nedá povolení k jejich vydání a samotnému prodeji. Nejméně trpící hudební scénou tak zůstává tradiční hudba, kde smí hrát na hudební nástroje muži i ženy.¹⁶¹

3.7.2 Hranice krásy : módní průmysl a plastiky

Na první pohled povrchní fenomén jako je módní průmysl má v Íránu mnohem větší dopad na společnost, než by mohlo zdát. Ovlivňuje íránskou ekonomiku a sociální status. Íránská móda je podmíněna situací

¹⁵⁸ *Raving Iran* [film]. Režie SUSANNE REGINA MEURES. Německo-Írán, 2016.

¹⁵⁹ BASMENJI, K. *Tehran Blues: Youth Culture in Iran*, s. 4.

¹⁶⁰ ROBERTSON, B. I am an original Iranian Man : Identity and Expression in Tehran's Unofficial Rock music, s. 111-120.

¹⁶¹ *Raving Iran* [film]. Režie SUSANNE REGINA MEURES. Německo-Írán, 2016.

v zemi. Ve zkratce lze říct, pokud vládne tradiční prezident, Írán se hromadně odličí, zvolí decentnější barvy oděvů a více se zahalí, než tomu bylo v předešlých vládách. Díky tomu můžeme sledovat vlnu odhalení Íránu v devadesátých letech a jeho znovu zahalení mezi roky 2009-2013, kdy na prezidentské křeslo usedl Mahmúd Ahmadínežád v druhém funkčním období po Zelené revoluci.

Od roku 2013 íránský módní průmysl zažívá svojí renesanci. Převládající faktor přichází ze západu. Z toho důvodu Instagram plní fotky žen po chirurgické modelaci nosu, triky jak dosáhnout, co nejsvětější pleti po vzoru západních modelek a stovky dalších módních rad ohledně umělých příčesků, nehtů či tetování. Zde se nabízí nejpálčivější otázka, kde udělala proislámská výchova chybu? Je to polevující mravní policie? Nebo se snad celý diskurs nad odíváním, jako znakem dobrého chování a mravů, posunul kvůli rok od roku zvyšující se emancipaci žen? Anebo si rodiče této generace představovali celé porevoluční události v jiném světle a nemají proto důvod svým dětem do jejich způsobu odívání zasahovat? Jednotná odpověď není, přesto esencí zůstává v Peršanech století zakódována honba po kráse. Nutno také připomenout, že situace se diametrálně liší od jedince k jedinci a dominantně záleží na vlivu rodiny, zda-li je více liberální či tradicionalistická.¹⁶²

Mezi íránskou mládeží nevyhnutelně kulminuje zmatení, kam vůbec patří. Povinně během oslav revoluce 12. bahmana vyráží stovky středních a základních škol do průvodu, kde deklarují smrt Americe, ale i Francii a Anglii a na druhé straně prahnou po životě na západě a snaží se jej co nejvíce napodobovat. Íránská generace Y a Z tak zažívá podobné obtíže jako její celosvětoví vrstevníci. Také jí chybí pocit sebeurčení ve společnosti a to ne z důvodu nedocení svobody a neomezených možností, ale kvůli chaosu v určování vlastní identity. Hlasy íránských *uláma* varují před cílenými vlivy západu, jako prostředkem ovládnutí

iránské společnosti. Přesto to jsou sami Íránci, kteří si pečlivě vybírají jaké západní trendy, hodnoty a myšlenky budou přejímat a napodobovat.¹⁶³

3.7.2.1 Film a westofikace

3.7.2.1.1 Teherán, kolébka westofikace

Klíčová diverzita mezi íránskou mládeží pramení z rodinného zázemí, ekonomické situace a míst odkud jedinec pochází. Prostředí definuje přístup k informacím o okolním světě a možnostech. Z globálního pohledu na kinematografii není pochyb, že hlavní města se stávají primárními lokacemi pro režiséry. Teherán není v tomto případě výjimkou a íránské produkce přicházejí natáčet právě do interiéru a exteriéru Teheránu. Hlavní město Teherán přímo vybízí k natáčení v jeho exteriérech, kde se mísí sociální postavení, tradiční a liberální proudy, ale i problémy sužující íránskou společnost. Režisérům je nabízeno široké spektrum inspirace na samotných ulicích. Stačí se zaměřit na snímky natočené v konzervativnějším jižním Teheránu, kde jsou obecně tradice více dodržovány. Četné obyvatelstvo přišlo do oblasti nově vznikajícího jižního Teheránu těsně před nebo po revoluci z rurálních oblastí. Teherán severní je naopak známý pro svojí tolerantnější stránku a zjednodušeně bývá označován za bohatší část.¹⁶⁴

Nutno poznamenat, že íránská kinematografie se od druhé poloviny devadesátých let přesunula z vesnice a íránské přírody do velkých měst. Tedy míst, skvěle podtrhujících sociální drama soudobé společnosti. Nešvarem s kterým se potýká filmová produkce, která pravidelně soutěží na zahraničních filmových festivalech a je tedy dostupná evropskému a americkému publiku, je „teheránská bublina“. Většinová produkce vzniká právě v lokacích Teheránu a extrahuje z ní pouze vybrané prvky.

¹⁶² NAYERI, D. The Complicated Beauty of the Persian Nose.

¹⁶³ SHAHABI, M. Youth subcultures in post- Revolution Iran: An alternative reading, s. 120.

¹⁶⁴ GOHARIPOUR, H. A Review of Urban Image of Tehran in the Iranian Post- revolution Cinema, s. 56.

Desetimilionový Teherán přitom zdaleka nedefinuje povahu celého Íránu a svojí rozličností je státem ve státě. Na straně druhé Teherán vybízí ke zpracování současných sociálních jevů a dynamickému vývoji mladé generace.

Bahman Gobadí využil každou teheránskou odchylku v hudebním snímku *Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh* (*Nikdo neví o íránských kočkách*, 2009). Raperskou scénu umístil na staveništi, indie kapelu do undergroundového klubu, house party do jednoho ze severoteheránských domů a metalovou kapelu do kravína. Paradoxně za tradiční hudbou musí hlavní hrdinové vyrazit do přírody za město.¹⁶⁵

(Rozdílné umístění scén. Rapová scéna na staveništi, ta metalová v kravíně.)¹⁶⁶

Naopak tomu je ve filmu *Tehrán-e man Harádž*, kde mladí odjíždějí z města na diskotéku na opuštěný statek.¹⁶⁷ Doklad o prezenci domovní party, kde se společně stýkají ženy a muži, konzumují alkohol a další omamné látky, dokládají i snímky *Asr-e Jachbandán*, *Afsúngar* (*Svůdník*, 2017, Hosejn Tabrízí).

(Domácí party zobrazena v náznacích.)¹⁶⁸

¹⁶⁵ *Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh* [film]. Režie BAHMAN GOBÁDÍ. Írán, 2009.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRANÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

¹⁶⁸ *Afsúngar* [film]. Režie HOSEJN TABRÍZÍ. Írán, 2016.

Film *Circumstance* také odhaluje organizaci celé party. Dívky při příchodu se nahlásí jako studentky kurzu pro švadleny, na toto „heslo“ jsou vpuštěny na party. Před vstupem mezi tančící přátele, si svléknou *mantly* a *hedžáby* a na party vstupují v třpytivých a vyzývavých topech. Hned u vstupu vypijí alkoholické nápoje a vrhají se mezi tančící dav za zvuků diskotékové hudby, zcela zřetelně ovlivněné západními hudebními žánry. Chlapci s dívkami tančí pospolu a zřetelně si vyměňují dotyky a polibky. V jedné scéně organizátor party říká nováčkovi, že „ochrana je v šuplíku“ pokud by jí potřeboval využít.¹⁶⁹

Přestože se fenomén party a oslav dostává v hojně míře na íránská plátna, nadále je pořádání a zúčastnění se party nelegální. Pokud je účastník party chycen policií, čeká jej nepříjemné vyslýchání na policii či pomocným orgánem *Basídž*, jako je to zachyceno ve filmu *Tehrán-e man Harádž*, kde dívky před výsledkem slyší pláč a rány z místnosti, kam mají předstoupit před policii.¹⁷⁰ To že se nejedná o banalitu, dosvědčuje snímek *Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh*, kde hlavní hrdina zemře z důvodu pádu z okna, poté co se snaží před policejním zásahem během party z domu utéct.¹⁷¹

3.7.2.1.2 Pahlevání nebo The Beatles : vzory íránské mládeže

Íránská generace X, Y, Z ve změti vlivů a stylů hledají své vzory napříč světem. Íránská kinematografie fenomén vzrůstající obliby

¹⁶⁹ *Circumstance* [film]. Režie MARJAM KEŠÁVARZ. Francie-Írán-USA, 2011.

¹⁷⁰ *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRANÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

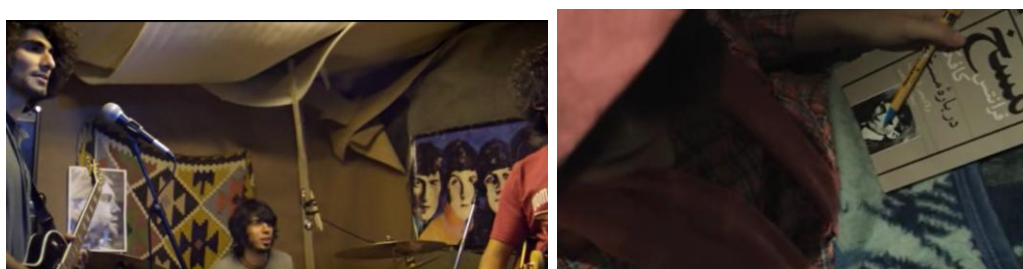
¹⁷¹ *Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh* [film]. Režie BAHMAN GOBÁDÍ. Írán, 2009.

západních hvězd nemůže nadále ignorovat, pokud chce dokládat skutečný obraz soudobé íránské společnosti.

Snímek *Tehrán-e man Harádž* prezentuje široké spektrum vzorů a hrdinů. Hrdince filmu visí na zdi vedle sebe portrét nejhlasitějšího hlasu ženské íránské poezie Forúgh Farrochzád a fotografie surrealistického španělského malíře Salvadora Dalí a herečky Audrey Hepburn. Stejně tak její knihovnička obsahuje překlad Malého prince od Antoine de Saint-Exupéry.¹⁷²

Ve filmu *Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh* ztvárnil režisér Bahman Gobádí další stopy íránskému vkusu zasaženého západním uměním a kulturou. Hrdinka čte Kafkovu Proměnu a mladí muzikanti z kapely Yellow Dogs mají ve zkušebně vyvěšený plakát The Beatles.¹⁷³

¹⁷² *Tehrán-e man Harádž* [film]. Režie GRANÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

¹⁷³ *Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh* [film]. Režie BAHMAN GOBÁDÍ. Írán, 2009.

Drogově závislý antihrdina snímku *Santúrí*, od režiséra Dárjúše Mehrdžújí, vzhlíží k ikonickým zpěvákům Kurtu Cobainovi, Jimu Morrisonovi a Johnu Lennonovi.¹⁷⁴

Majitelka kosmetického salonu v *Asr-e Jachbandán* pro změnu oblékla halenku s vyobrazením trvale uznávaného sexsymbolu západní společnosti Marylin Monroe. To vše v decentním stylu nikterak nepobuřujícím a nehanobícím islámskou morálku.¹⁷⁵

Podobných příkladů najdeme spousty a to jak ve filmové produkci, tak na iránských ulicích malých i velkých měst. Přestože ve výčtu snímku od roku 1989 je nemožné zahlédnout americké a britské státní vlajky a symboly (orel, královna, ad.), neboť takovýto snímek by nikdy nedostal povolení k natáčení, ve skutečnosti tradiční bázary nabízejí četné zboží s těmito vyobrazeními (zapalovače, šátky, hrníčky). V praxi je tak možné během oslav výročí revoluce 12. bahmana, za výkřiků „Smrt Americe“¹⁷⁶ zakoupit zapalovač s konfедераční vlajkou a další kontroverzní předměty.

Fenomény dnešních dnů hýbající se současnou iránskou mládeží není možné nikterak obcházet během produkce, neboť ony sami ukotvují příběh do reálného místa a času. Drobné detaily jako hudba, styl odívání či nápisy na tričku přinášejí střípky, které dohromady formují smýšlení a směřování iránské společnosti.

¹⁷⁴ *Santúrí* [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

¹⁷⁵ *Asr-e Jachbandán* [film]. Režie MOSTAFA KJÁJÍ. Írán. 2015.

¹⁷⁶ Překlad: Marg bar Amríká

3.8 LGBT

„Jako křídla hmyzu znám tíhu rána...“
Sohráb Sepehrí¹⁷⁷

3.8.1 Homosexualita

V roce 2007 po návštěvě tehdejšího íránského prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda Kolumbijské univerzity ve Spojených státech amerických padla na hlavu prezidenta ostrá kritika. Ahmadínežád ve svém rozhovoru proklamoval, že v Íránu nejsou žádní homosexuálové. Vlna kritiky od mezinárodních medií a tradičních lidsko-právních NGOs se mísila s obhajujícími zprávami, že prezident Ahmadínežád to myslel pouze jako příměr k homosexuální komunitě v USA. Obecně nesejde ani tolik na tom, jak to doopravdy Mahmúd Ahmadínežád myslel a jestli pouze trefně doplnil „jako ve vaší zemi“ za svůj výrok. To co odprezentoval, byl typický postoj íránských tradicionalistů, tradičně zastoupených v íránské vládě. Homosexualita zůstává mimo liberální kruhy považována za hřích či mentální onemocnění a její prezence je zneužívána jako domnělá westernizace regionu nebo jako pozůstatek šáhovského Íránu, kdy byl vztah homosexuálů většinově tolerován.¹⁷⁸

Dle společenského úzu je homosexualita chápána jako sexuální styk dvou mužů. To se promítá i v perském výrazu *levát* (v rurálních íránských oblastech chápáno, jako styk s mladým chlapcem před či těsně po pubertě) či *hamdžensbází* („hraní“ se stejným pohlavím). Uživatelé Instagramu a dalších sociálních sítí používají výraz *gej* tedy perská obdoba anglického slova gay (homosexuál). Pro lesbický vztah je poté vymezen výraz *mosáheqe*. Homosexualita je nadále udržována ve většinově mužských společenstvích, jsou například ve věznicích, mužských kolejích a na internátech nebo mezi vojáky. Daný fenomén je těsně držen pod pomyslnou pokličkou. Íránští homosexuálové pod

¹⁷⁷ SEPEHRÍ, S. báseň *Sedá-je pá-je áb* (*Zvuk kroků vody*).

permanentním strachem a stresem trpí psychickými poruchami. Ve virtuálním prostředí je možné nalézt homosexuály mezi blogery, kteří o svém životě píšou pod falešným jménem, či homosexuální přispěvatele na instagramových účtech *Rich Kids of Tehran* a *Tehran diamond*, kteří čas od času zveřejní fotografii íránských homosexuálů s jadrnými komentáři proti vládě. Nárůst popularity zažívají LGBT seznamky jako *Grindr*, *Scruff* a *Hornet*.¹⁷⁹

Homosexualita zůstává jako jeden z prohřešků proti islámským hodnotám a je za něj vyměřován trest smrti. Proto není neobvyklé, že pokud je některý z Íránců nařčen z homosexuality volí odchod do exilu nebo změnu pohlaví. Pohlavní styk mezi stejným pohlavím poté musí být doložen čtyřmi mužskými svědky. V tomto případě stejný trest dopadá na oba zúčastněné a nezáleží na tom, kdo fyzicky sodomii páchal a na kom páchána byla (samozřejmě pokud se nejedná o znásilnění). Trestáno je i otírání stehny či hýžděmi stejné pohlaví a to až výměře sto ran bičem. Stejný trest je vytečen pro sdílení jednoho lože pod pokrývkou s člověkem stejného pohlaví, který není příbuzný po krvi či mléce. V případě vášnivého líbání je vytyčeno bičování šedesáti ranami.¹⁸⁰

Homosexualita přesto nemíjí jakoukoliv společenskou vrstvu. Příkladem může být íránský imám, který již během svého života v Íránu v tajnosti oddával homosexuální páry a musel odejít kvůli své orientaci do Istanbulu, kde pokračuje ve své praxi.¹⁸¹ Obecně se hovoří o tom, že asi deset tisíc homosexuálních Íránců žije v turecké diaspoře.^{182 183}

¹⁷⁸ PARNIAN, H. The sexual rights of women and homosexuals in Iran, s. 348-353.

¹⁷⁹ SHAHIDIAN, H. *Women in Iran: Gender politics in the Islamic republic*, s. 187.

¹⁸⁰ Intimate spaces: coming out in Iran. *The Guardian*.

¹⁸¹ Meet Iran's gay mullah forced to flee the country. *BBC News*.

¹⁸² BEVAN, E. T. *Being Transgender: What you should know*, s. 75.

¹⁸³ NAJMABADI, A. *Women with Mustaches and Men Without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity*, s. 58.

3.8.2 Transsexualita

Teherán se v čase od vydání Chomejního fatvy¹⁸⁴ z roku 1963 do dnešních dnů stal muslimskou výspou chirurgických úkonů nutných ke změně pohlaví. Írán je tak druhý na světě v počtu provedených takto specializovaných operací po Thajsku.¹⁸⁵

V zemi, která segreguje pohlaví téměř ve všech veřejných prostorech od hromadné dopravy počínaje po sportovní haly konče, je pro společnost přijatelnější fyzická změna pohlaví a následná heterosexuální praxe než tolerance homosexuality. Druhý íránský rahbar Alí Chamene'í pokračuje v politice Rúholláha Chomejního a na její efektivnost ještě více tlačí. Rahbar Chamene'í sám vydal *fatvu*, aby se íránští vědci snažili udržet výchozí pozici země na poli vědy, kam se efektivně nadstandardně provedené chirurgické změny pohlaví řadí. Tam kde sunnitští vědci naráží nejen na etický kodex a náboženské oprese, jde Írán dál skrze šíitský racionalismus a výklad skrze *maslaha*¹⁸⁶. Írán se v oborech jako transplantace, genetika či klonování drží na světové špičce.¹⁸⁷

Přesto občané, kteří prošli změnou pohlaví, zůstávají stigmatizováni onou přeměnou a je jim doporučováno svojí minulost tajit, neboť jim jinak hrozí sexuální obtěžování, neschopnost naleznout zaměstnání či šikana na pracovišti.¹⁸⁸

Progresivní íránské zdravotnictví nenabízí pouze precizní chirurgické zákroky. Stejně tak je pacientům poskytována psychologická a hormonální léčba na západní úrovni. Vláda poskytuje až polovinu ceny operace těm, kdo se jí rozhodnou podstoupit a nemají dostatečné finanční

¹⁸⁴ Fatva proklamuje, že neexistuje náboženské opatření zakazující operativní změnu pohlaví.

¹⁸⁵ BUCAR, E. ; ENKE, A. Unlikely Sex Change Capitals of the World: Trinidad, United States, and Tehran, Iran, as Twin Yardsticks of Homonormative Liberalism.

¹⁸⁶ Pokud není v primárních zdrojích Sunně a Koránu vyřčeno, že je nějaké chování zakázané, lze jej vykonat.

¹⁸⁷ BAKTIARI, B. Iranian society : A suprising picture, s. 82.

¹⁸⁸ SHAKSHSARI, S. Killing me Softly with your rights: Queer death and the politics of rightful killing, s. 99.

prostředky k jejímu vykonání. Pohlaví je stejně tak změněno v rodném listě a v dokumentech totožnosti.¹⁸⁹ Neřešitelná se prozatím zdá situace tzv. Queer/Fluid komunity, která není výlučně jednopohlavní a její genderové vnímání se může měnit den ode dne.

3.8.2.1 Homosexualita a transsexualita a film

Íránský filmový průmysl se účelně od roku 1989 vyhýbal příběhům, kde by měli vystupovat homosexuálové či transsexuálové a to z prostého důvodu, že film by nedostal povolení k natáčení. Zcela paradoxně v opresivním období po Zelené revoluci přichází v roce 2011 tři kontroverzní snímky prezentující, jak vědomě, tak nevědomě, život íránských homosexuálů a transsexuálů.

Komedie *Šíš va Baš (Šest a pět, 2011, Bahman Gúdarzí)* vzbudila v íránských konzervativních kruzích vlnu nevole. Dva hlavní hrdinové vystupují ve snímku jako přátelé, přesto jejich intonace hlasu, gestikulace, vzájemný fyzický kontakt evokuje homosexuální vztah mezi nimi. Ájjatolláh Ahmad Alam-ol-Hodá, imám páteční modlitby ve svatém městě Mašhad a člen Rady expertů, o snímku prohlásil, že prezentuje hollywoodský styl homosexuality.¹⁹⁰ Toto prohlášení však snímku neubralo na divácích a to i z důvodu hvězdného obsazení hlavních rolí herci Mohammadem Réza Golzar a Amínem Hajátí.¹⁹¹

Stejného roku přišel do íránských kin již účelově natočený film *Ajnehá-je rúberú (Nastavená zrcadla, 2011, Negar Azarbadžání)* prezentující kontroverzní problematiku transsexuality. Dvě mladé ženy Adíne a Rana se střetávají na cestě. Adíne utekla z domova a rodného města a zoufale touží se stát mužem. Rana na straně druhé pochází z tradiční religiózně založené rodiny a je nucena se živit sama, poté co její manžel byl obviněn a uvězněn. Režisérka Negar Azarbadžání tak

¹⁸⁹ BARFORD, V. Iran's 'diagnosed transsexuals'.

¹⁹⁰ CANNING, P. Iran's First Gay Movie?

rozehrává hru mezi dvěma tvářemi íránské společnosti. Na plátně vzniká diskuze o důvodech přeměny pohlaví, která doposud chyběla, nejen v íránské kinematografii, ale komplexně v celé společnosti. Rana nejprve reaguje na přiznání Adíne velmi pobouřeně, nazve jí nečistou a odmítá s ní sdílet prostor taxi, avšak po určité době nalezne pochopení pro novou přítelkyni a začne jí podporovat v její přeměně. Jedním z nejmrazivějších momentů snímků se poté stává ten, kdy otec transsexuální Adíne řekne, že by byl raději, kdyby byla slepá, hluchá či jinak handicapovaná než zostuzena svým jednáním.¹⁹²

Circumstance, natočený ve francouzské koprodukcí byl svým obsahem natolik kompromitující, že přestože se jeho příběh odehrává v dnešním Teheránu, fakticky byl natočen v libanonském Bejrútu. Ani to však nezaručilo klidné natáčení filmu, neboť určité části města Bejrút jsou zcela ovládnuty stranou Hezbollah těsně napojenou na Írán. Natáčení filmu bylo proto přesunuto do ústraní. Zaměstnanci produkce měli zakázáno o obsahu filmu hovořit a ve scénáři ani jednou nezazní slovo Írán.¹⁹³ Snímek bez obalu přináší obraz íránské mládeže. Ukazuje domácí party, konzumaci alkoholu a drog, ale primárně lesbickou a bisexuální lásku dvou pubertálních hrdinek. K zdůraznění čitelnosti homosexuální linky filmu, hlavní hrdinky snímku spolu s přáteli dabují klasický americký film MILK, zabývající se homosexuální komunitou v USA a boji za práva LGBT komunity, a také jednu epizodu feministicky laděného seriálu Sex

¹⁹¹ *Šiš va baš* [film]. Režie BAHMAN GÚDARZÍ. Írán, 2011.

¹⁹² *Ajnehá-je rúberú* [film]. Režie NEGAR AZARBADŽÁNÍ. Írán, 2011.

ve městě. S jistotou se nedá přehlédnout exponovanost tabuizovaných témat, na kterých je úspěch filmu ukotven.¹⁹⁴

(Režisérka přenáší na scénu snímku i velmi intimní a kontroverzí situace.)¹⁹⁵

¹⁹³ NAFICI, Hamid. *A Social History of Iranian Cinema, Volume 4: The Globalizing Era, 1984–2010*, s. 69.

¹⁹⁴ *Circumstance* [film]. Režie MARJAM KEŠÁVARZ. Francie-Írán-USA, 2011.

¹⁹⁵ Tamtéž.

4 ÚSPĚCH ÍRÁNSKÉ KINEMATOGRAFIE NA MEZINÁRODNÍCH FESTIVALECH : SOCIÁLNÍ REALITA ČI PODRUČÍ ZÁPADNÍHO PUBLIKA

Celkem 74 snímků íránské produkce bylo představeno mezi lety 1989-2015 na filmovém festivalu Berlinale,¹⁹⁶ dvě ryze íránské nominace ze tří snímků byly proměněny v ocenění Zlatých Oskarů a celkově osmnáct ocenění získala íránská produkce v Cannes od roku 1995 do dnešních dnů. Tyto fakta dokládají silnou prezenci íránské kinematografie na poli světových filmových festivalů. Podvědomí o íránské kinematografii se šíří převážně od devadesátých let zásluhou Abbáse Kjárostamí. Přesto vítězné snímky posledních deseti let se výrazně liší svými tématy, vizuálním zpracováním a prezentací Íránu, jakožto země, ze které přicházejí.

Není pochyb, že íránská kinematografie nadále přináší do prostředí globálního filmového průmyslu neotřelá témata na pozadí všeobecně známé íránské cenzury. Ve velké většině případu komplikuje absolutní porozumění filmů absence znalosti íránských reálií či historická znalost dějin Íránu. Íránské kinematografii dominuje spleť poetických náznaků, alegorií a zcela odlišné estetické cítění. Pro západního diváka je více než náročné sledovat snímky se stopáží nad 120minut vyplněné dlouhými záběry na íránskou nehostinnou krajinu s minimem dialogů a hudebního podkladu.

Obrat přichází s nástupem nového tisíciletí. Asghar Farhádí ukotvuje linku příběhu na minimálním prostoru, téměř neopouští interiér a film je většinou vyplněn jasnými přímými dialogy. Stejně tak nechybí zápletky aplikovatelné na jakékoliv prostředí s esenciální místní problematikou lehce čitelnou i západním divákům. V zásadě lze sledovat

podobné rysy i u Panáhího, jehož úspěch na zahraničních festivalech je podporován opresivním honem na něj samotného.

S podivem tedy zůstává, že snímky Abbáse Kjárostamí obsahující ryze íránské vnímání krásy, prolnuté perskými tradicemi a kulturou a pohrávající si až se spirituálním symbolismem, zaznamenaly tak plošný úspěch mezi filmovými teoretiky a kritiky napříč světem.

Devadesátá léta přinesla všeobecně do světové kinematografie nové proudy a technologie, ale potýkala se stejně tak s nastupující komerčností a dilematem, kam dále by se měla světová tvorba vyvíjet. Ve stavu, kdy se zdálo, že vše, co mělo být natočeno, už natočeno bylo, vstoupil na scénu Abbás Kjárostamí, režisér z Íránu, země, která si sebou nesla pachuč po íránské revoluci a nedávno ukončené irácko-íránské válce. Malost, technická jednoduchost, absence násilí, hvězd a orientalismu. Snad právě to uhranulo západ a světová filmová obec se začala na íránskou kinematografii zaměřovat a věnovat se jejímu studiu. Dynamiku populárnosti íránského filmu do dnešních dnů posiluje cenzura, která filmaře žene do koutů, kde mohou tvořit bez většího omezení. Díky cenzuře politického projevu se výspou íránských tvůrců stala íránská společnost se svými fenomény a problémy. Osobní příběhy nad rámec evropského standartu oslovují západní publikum a přinášjí mu úspěchy na velkých filmových festivalech. Do jaké míry je, však sociální realita Íránu zobrazována bez přikrášlení lze jen těžko doložit kvůli unikátnosti lidských příběhů a osudů.

Avšak ve vybraných snímcích je linka příběhu tendenčně narušována natolik, že nelze přehlédnout ovlivňování diváka. V takovýchto případech tvůrci za sebou řadí vyhocené situace

¹⁹⁶ LATÍFPÚR, J. Ájá eqbál-e džahání-je sínemá-je Írán rú be ofúl ast?

způsobené „iránskou krutovládou“. Záměrná prezentace tabuizovaných témat překvapivě oslovuje západního diváka, všeobecně toužícího po senzaci a dramatických zvratech. O míře účelovosti oceněných snímků lze spekulovat. Írán prozatím na festivaly paradoxně vyváží snímky, které jsou mnohokrát v zemi zakázané. Sami provládají režiséři jako Madžíd Madžídí, jehož film *Bačehá-je Ásemán (Děti nebes, 1997)* byl mimo jiné nominován na nejlepší cizojazyčný film na Cenách akademie, odsuzují účelovost a tendenčnost vítězných íránských snímků jako *Džodájí-je Nadér az Símin (Rozchod Nádera se Símin, 2011, Asghar Farhádí)*.¹⁹⁷

Jako dobrý příklad může posloužit ryze protivládně natočený *Circumstance*, kde během 108 minutové stopáže je vyobrazena konzumace drog a alkoholu, nemanželský sex, lesbická láska a policie porušující lidská práva. Film spustil širokou diskuzi na lidsko-právních dokumentárních festivalech a nemenší úspěch získal na americkém Sundance roce 2011. Jako spouštěč rozprav mezi západním publikem zafungoval i *Tehrán-e man Harádž* exponující problematiku HIV, nelegální imigrace a tajných diskoték. Přesto snímky, které nejsou prvoplánově šokující jako *Džodájí-je Nadér az Símin* či *Offside* extrahují z íránské společnosti nelichotivé fenomény své doby. Íránská kinematografie proto na festivalových velikánech jako Cannes či Berlinale působí ponurým a bezvýchodným dojmem.

Mezi konzervativními íránskými politiky a duchovními je rozšířen předpoklad, že celosvětově uznávaní tvůrci jako Dža'far Panáhí, Asghar Farhádí nepředstavují západu sociální drama inspirované realitou, ale temnou stránku (*sijáhnámáji*) Íránu a záměrně vynechávají to ctnostné, co íránská společnost v sobě chová a mohla by dávat jako příklad. *Sijáhnámáji* je poté všeobecně funkční pro západní publikum, ale Íránci

¹⁹⁷ ESFADIARY, S. *Iranian Cinema and Globalization: National, Transnational*, s.103.

nemůže být nikdy plně přijato za své, neboť zobrazuje pouze pokřivenou realitu na úkor přitáhnutí pozornosti, šokování publika a v neposlední řadě získání festivalových ocenění.¹⁹⁸

Vláda s ministerstvem kultury a islámského vedení pravidelně podporuje úspěšné snímky z íránského každoročního festivalu *Fadžr*. Zúčastněné snímky zpravidla odpovídají íránské cenzuře a nikterak nehanobí íránskou společnost a vládu. Filmy jsou velmi pečlivě vybírány a kontrolovány. V posledních deseti letech je na festivalu možné zahlédnout kontroverzní témata stejně jako tradičně laděné alegorické snímky. Vítězný výběr let Rúháního vlády obsahoval témata jako drogová závislost, útěk z domova, domácí násilí a další. Tento trend dokazuje, že íránský divák začíná požadovat větší akci ve filmu. Kontroverze zcela jistě lákají do íránských kin.¹⁹⁹ Přesto většina úspěšných snímků na *Fadžru* zůstává pro západní publikum komplexně komplikovaná s přihlédnutím na íránské realie. A proto je možné valnou většinu filmů sledovat na specializovaných festivalech íránského filmu, ale již nikoliv na mainstreamových festivalech v Los Angeles, Cannes, Berlíně a Benátkách.

Íránská kinematografie a její primární finanční vládní zdroje stojí před otázkou do jaké míry se podvolit západu, aby výtvořily íránských tvůrců byly přenášeny na plátna západním divákům. Jak moc je snesitelné extrahovat zajímavá leč kontroverzní a nelichotivá témata íránské společnosti a zda-li na úkor úspěchu upírat pozitivní složku íránské společnosti a vládního aparátu.

¹⁹⁸ SAYED-EMAMI, K. Youth, politics, and media habits in Iran.

¹⁹⁹ Cars, drugs and virginity tests dominate Iranian film festival. *The Guardian*.

5 ZÁVĚR

Íránská kinematografie v toku času utvrzuje svojí pozici jako médium přenášející obraz současného Íránu a to i přes neoblomnou vládní cenzuru. Íránský film není pouze způsobem uměleckého vyjádření a prostředek zábavy, je i odrazem íránské společnosti, politické kultury země a stejně tak místo pro vyřizování si účtů s vládním aparátem. Celý komplex íránské kinematografie přináší unikátní přístup k Íránu jako spletenci lidských osudů a příběhů na pozadí dnešní íránské reality. Tam kde výtvarná, literární a hudební díla ztrácí na své živosti a uvěřitelnosti, se kinematografii nabízí široká platforma způsobů projevu, neboť všechny tyto umělecké prvky kombinuje do sebe.

Cílem této práce bylo, co nejzřetelnějším způsobem představit vybrané sociální jevy Íránu v íránské kinematografii a zkoumat jejich zobrazení. Mým úsilím bylo nastínit danou problematiku a interpretovat její projev ve vybraných snímcích, a pokud to bylo možné, přímo její prezenci deklarovat na vystřižených scénách ze snímků natočených mezi lety 1989-2017.

Při bližším zkoumání výskytu těchto sociálních jevů, jsem došla k závěru, že koncem devadesátých let dvacátého století byl v íránské produkci nastolen trend „sociálního dramatu“ definující celou disciplínu íránské kinematografie do dnešních dnů. Obsazení sociálních dilemat a problémů širokého spektra tvoří základní linku většiny filmů. Íránští tvůrci si jen těžko zvykají na populární západní styly a žánry jako thriller, horor, doku-drama či muzikál. Kořením íránských snímků s absencí krve a sexu se stává drogová adikce, prostituce či bezdomovectví. Během svého zkoumání jsem se primárně zaměřila na tyto dobře vizuálně zpracované jevy. Analýza téměř tří desítek snímků odhalila, že všechny mnou vymezené fenomény se objevují v íránské filmové tvorbě. Avšak v jiné intenzitě a pojetí.

Požívání drog a alkoholu a bezdomovectví se staly standardně aplikované jevy do scénářů, přesto fenomény jako prostituce a

homosexualita nadále podléhají autocenzuře a jejich výskyt je minimální či v náznacích. Chameleony íránské tvorby se poté stávají partnerská témata, genderová problematika a identita mládeže. Tam kde jdou někteří tvůrci na dřeň snesitelnosti íránským publikem a *Eršádem*, jiní se drží pevně vymezených mantinelů. Při četnosti výskytu tabuizovaných jevů v kinematografii je evidentní, že i Írán, pevně zakořeněný na básnické tradici plné spirituality a jinotajů, si žádá v nově přichozících snímcích své „wow momenty“.

Bylo by příliš idealistické opomenout, že kinematografie, ať íránská či světová, je hlavně dynamicky se rozvíjející business. Írán patří mezi jednu ze zemí s nedistingovanější filmovou kulturou. To dopomáhá íránské produkci v její životaschopnosti. Dle prohlášení ministerstva kultury a islámského vedení v roce 2017 Írán vyprodukoval 200 snímků.²⁰⁰ V roce 2015 přední alternativní evropské filmové scény, jako Španělsko či Německo, vyprodukovaly obdobný počet. Na straně druhé Hollywood přivedl na svět téměř osm set filmů. V Íránu oblíbená bollywoodská produkce v roce 2017 vytvořila dva tisíce snímků.²⁰¹

Hranice snesitelnosti se posouvá rok od roku. Svůj podíl na tom bezesporu nese i tehdejší obsazení vlády, kdy film vznikal. Přesto lze sledovat dva paradoxy popírající onen boční výsledek zkoumání. Obecně je cenzura za vlády Muhammada Chátamí považována za tu nejmírnější, přesto vzniklé snímky v tomto období nepřinášejí mnoho tabuizovaných témat. Tento jev lze vysvětlit nevyzrálostí íránské porevoluční kinematografie a absencí nových technologií a přístupů. Trend devadesátých převážně nastoloval Abbás Kjárostamí se svými intimními a filozofickými díly. Lze proto sledovat podobné přístupy i u dalších velkých jmen íránské kinematografie. Druhý paradox možno spatřovat ve vyrojení nadprůměrně otevřených sociálních dramát po znovuzvolení Mahmúda Ahmadínežáda, kdy byla cenzura našponovaná téměř jako ve válečných osmdesátých letech. Po bližším zkoumání lze potvrdit, že většina snímků

²⁰⁰ Sáláne 200 fílm dar Írán sáchte mí šavad. *ILNA*.

²⁰¹ Feature films - Total number of national feature films produced. *UNESCO*.

byla vytvořena čistě jako provokace vůči Ahmadínežádově vládě a mnoho z těchto snímků bylo v zemi zakázáno.

V porovnání se zdroji dosvědčujícími existenci daných sociálních jevů v zemi je zřejmé, že není možné vybrané společenské problémy nadále ignorovat a úmyslně je z tvorby vypouštět či přikrášlovat. Na straně druhé jsme svědky občasného vykreslování reality „v tom nejhorším světle“ a je alarmující, že velká většina dostupných snímků evropskému divákovi předkládá úmyslně negativní obraz Íránu. Zde také vystává otázka bez jasné odpovědi a to jaké snímky lze považovat za ryze „íránské“. Neboť mnoho snímků íránského původu, které jsou dostupné na západě, jsou v Íránu zakázány či jsou dostupné pouze na černém trhu, což v některých případech zaručuje větší popularitu mezi Íránci. Kdo jsou tedy tvůrci „íránské kinematografie“? Jsou to mezinárodně úspěšní režiséři, provládní tvůrci či exilový umělci? Odpověď lze hledat ve všech možných příkladech, neboť íránská kinematografie je živým organismem, kde všechny strany na sebe vzájemně reagují a vyváří tak zcela unikátní „ekosystém“ založený na vzájemných akcích a reakcích.

K ucelenému pohledu na íránskou společnost tvorba mezinárodně úspěšných tvůrců jako Abbás Kjárostamí, Dža'far Panáhí či Asghar Farhádí nestačí. Přesto stále účinně poslouží k hrubému leč pokřivenému nástínu íránské reality. Západní obecenstvo je překrmeno akčními, vulgárními a nereálnými snímky a hledá alternativu v íránské tvorbě. Díky tomu jsme svědky úspěchu íránské tvorby na západních mezinárodních filmových festivalech. To co je podstatné, že úspěšné íránské snímky se stávají tendenčními kvůli nepřiměřené extrakci tabuizovaných témat, které bezpochyby Írán sužují, přesto jsou mezi Íránci více naředěny. Globalizovat jednotlivé fenomény na celou společnost by bylo nešťastné. Osmdesátimilionový Írán představuje jednu z nejkomplicovanějších zemí světa. Jeho diverzita spočívá v etnické, kulturní, myšlenkové a společenské rozdílnosti. Celé spektrum názorů a postojů vytváří ojedinelé podhoubí k diskuzi, rezonující i mimo Írán samotný.

Íránská kinematografie ušla za svou dobu existence dlouhou cestu. Její cesta začala v područí západní produkce, v šedesátých letech zažila svůj umělecký vrchol, v porevoluční době se zahalila do šedi osmiletého válečného konfliktu, aby se v letech devadesátých zrodila z popela jako bájný *Símorgh* a dosáhla svého vrcholu. Kvalita íránské kinematografie od té doby nikterak neklesá a nadále dominuje svým přínosem celému regionu. Íránský film zůstává perspektivním médiem sloužícím, jak Íráncům, tak světovému publiku. Íránská kinematografie budí vášně a emoce, odráží realitu, nastavuje zrcadlo společnosti, vyvolává celosvětovou diskuzi, hledá své příznivce i odpůrce. Zobrazuje Írán, známý i neznámý.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

A Police Chief Incarcerated : Prostitute Scandal Rattles Tehran Government. *Spiegel* [online]. April 28 2008 [cit. 2018-3-1]. Dostupný z [www:<http://www.spiegel.de/international/world/a-police-chief-incarcerated-prostitute-scandal-rattles-tehran-government-a-550156.html>](http://www.spiegel.de/international/world/a-police-chief-incarcerated-prostitute-scandal-rattles-tehran-government-a-550156.html)

A.B. C. Afrika [film]. Režie ABBÁS KJÁROSTAMÍ. Írán, 2001.

ABÚ-RADDAD, Laith. J. a kol. *Characterizing the HIV/AIDS Epidemic in the Middle East and North Africa*. Washington D. C. : The World Bank, 2010.

Afghanistan study. *UNAIDS*. 2016, [cit. 2017-12-12]. Dostupný z [www:<http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/afghanistan>](http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/afghanistan)

Afsúngar [film]. Režie HOSEJN TABRÍZÍ. Írán, 2016.

AHMADI, Arash.; POURPARSA, Parham. Iran's 'hidden' alcoholism problem. *BBC News* [online]. June 20 2012 [cit. 2017-11-20]. Dostupný z [www:<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18504268>](http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18504268)

AHMADPOUR, M.H. *Preliminary Report on Nature of Access to Internet Among Young People in Iran*. Tehran : National Youth Organization, 2005.

Ajnehá-je rúberú [film]. Režie NEGAR AZARBADŽÁNÍ. Írán, 2011.

AMANAT, Abbas. *Apocalyptic Islam and Iranian Shi'ism*. New York : I. B. Tauris, 2009. ISBN 978-1845119812.

Arúsí-je Chúbán [film]. Režie MOHSEN MACHMALBÁF. Írán, 1989.

Asr-e Jachbandán [film]. Režie MOSTAFA KJÁJÍ. Írán, 2015.

AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu: říše ducha - od Zarathuštry po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2.

AXWORTHY, Michael. *Iran: What Everyone Needs to Know*. New York : Oxford University Press, 2017. ISBN 978-0190232962.

AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran*. London : Penguin Books, 2014. ISBN 978-0-141-04623-5

BAKTIARI, Bahman. Iranian society: A suprising picture. *Viewpoints : The Iranian Revolution at 30*. 2009, Vol. 1, s. 80-83.

BARFORD, Vanessa. Iran's 'diagnosed transsexuals'. *BBC News* [online]. February 25 2008 [cit. 2018-3-2]. Dostupný z [www:<http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7259057.stm>](http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7259057.stm)

BASMENJI, Kaveh. *Tehran Blues: Youth Culture in Iran*. London : Saqi Books, 2005. ISBN 978-0-863565151.

BEHROOZ, Maziar. Iran After Revolution (1979-2009). In DARYAEE, Touraj (ed.). *The Oxford Handbook of Iranian History*. New York : Oxford University Press, 2012, s. 365-390. ISBN 978-0-19-973215-9.

BEVAN, E. Thomas. *Being Transgender. What you should know*. Santa Barbara : ABC Clio, 2017. ISBN 978-1440845246.

BRADLEY, D. L. *Dictionary of Iran: A Shorter Encyclopedia*. Khaneh-ye-Entesharha-ye-Navisandegan, 2018. ISBN 9781312825086.

BUCAR, Elizabeth; ENKE, Anne. Unlikely Sex Change Capitals of the World: Trinidad, United States, and Tehran, Iran, as Twin Yardsticks of Homonormative Liberalism. *Feminist Studies*, 2011, Vol. 37, s. 301-328.

BURKE, Dave. Iran's homeless cause outcry as they say they are shunned by the public and have rocks thrown at them as they are forced to live in empty GRAVES. *Daily Mail* [online]. December 29 2016 [cit. 2018-1-1]. Dostupný z [www:<http://www.dailymail.co.uk/news/article-4074032/Photographs-homeless-grave-dwellers-shock-Iranians.html>](http://www.dailymail.co.uk/news/article-4074032/Photographs-homeless-grave-dwellers-shock-Iranians.html)

CANNING, Paul. Iran's First Gay Movie. *Care 2* [online]. November 14 2011 [cit. 2018-1-3]. Dostupný z [www:<https://www.care2.com/causes/irans-first-gay-movie.html>](https://www.care2.com/causes/irans-first-gay-movie.html)

Cars, drugs and virginity tests dominate Iranian film festival. *The Guardian* [online]. February 19 2015 [cit. 2017-11-12]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/feb/19/iran-faji-film-festival-blockbusters-dominate>](https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/feb/19/iran-faji-film-festival-blockbusters-dominate)

Circumstance [film]. Režie MARJAM KEŠÁVARZ. Francie-Írán-USA, 2011.

Dah [film]. Režie ABBÁS KJÁROSTAMÍ. Írán, 2002.

Dájere [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2000.

DEHGAN, Saeed Kamali. Leaders of UK and Iran meet for first time since 1979 Islamic revolution. *The Guardian* [online]. September 24 2014 [cit. 2017-11-8]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/2014/sep/24/leaders-uk-iran-cameron-rouhani-meet-un-new-york>](https://www.theguardian.com/world/2014/sep/24/leaders-uk-iran-cameron-rouhani-meet-un-new-york)

DEGHAN, Saeed Kamali. Iranian pair face death penalty after third alcohol. *The Guardian* [online]. June 25 2012 [cit. 2017-11-23]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/2012/jun/25/iranian-pair-death-penalty-alcohol>](https://www.theguardian.com/world/2012/jun/25/iranian-pair-death-penalty-alcohol)

DEGHANPISHE, Babak. Rise in divorce in Iran linked to shift in status of women. *Reuters* [online]. October 22 2014 [cit. 2018-4-3]. Dostupný z [www:<http://www.reuters.com>](http://www.reuters.com)

<https://www.reuters.com/article/us-iran-divorce/rise-in-divorce-in-iran-linked-to-shift-in-status-of-women-idUSKCN0IB0GQ20141022>>

DEIBERT, Ronald. J. The geopolitics of internet control : censorship, sovereignty and cyberspace. CHADWICK, Andrew.;HOWARD, Phillip. N.(Eds.) *Routledge Handbook of Internet Politics*. Oxon : Routledge, 2009. ISBN 978-0415780582.

DELFOROUSH, Ali. *The Iranian Chronicles: Unveiling the Dark Truths of the Islamic Republic*. Bloomington : iUniverse, 2012. ISBN 978-1475929096.

Dochtar [film]. Režie REZÁ MÍR-KARÍMÍ. Írán, 2006.

Dochtarán-e choršíd [film]. Režie MARJAM ŠAHRIJÁR. Írán, 2000.

DÖNMEZ-COLIN, Gönül. *The Cinema of North Africa and the Middle East*. Wallflower Press, 2007. ISBN-10 1905674104.

Džodáj-je Nadér az Símin [film]. Režie ASGHAR FARHÁDÍ. Írán, 2011

Ehtemál-e bárán-e asídí [film]. Režie BEHTÁŠ SANÁ'ÍHÁ. Írán, 2015.

ELTAGAWY, Mona. *Headscarves and Hymens: Why the Middle East Needs a Sexual Revolution*. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2016. ISBN 978-0374536657.

ESFADIARY, Shabab. *Iranian Cinema and Globalization: National, Transnational, and Islamic Dimensions*. Bristol : Intellect, 2012. ISBN 978-1-84150-470-4.

ESFANDIARI, Golnaz; ZARGHAMI, Muhammad Iranian Officials Warn Alcohol Abuse On The Rise. *Radio Free Europe* [online]. June 17 2012 [cit. 2017-11-

23]. Dostupný z www:< <https://www.rferl.org/a/iran-alcohol-abuse-on-the-rise/24617070.html>>

Feature films - Total number of national feature films produced. *UNESCO Institute for Statistics*. April 22 2018 [cit. 2018-4-23]. Dostupný z www:< <http://data.uis.unesco.org/?ReportId=5538>>

FORÁTÍ, Abdulwaháb. *Social problems of modern Iran* [přednáška]. Qom : Al-mustafa university, 15.2.2017.

Forúšande [film]. Režie ASGHAR FARHÁDÍ. Írán, 2015.

GHIABI, Mazyar. Drugs and Revolution in Iran: Islamic Devotion, Revolutionary Zeal and Republican Means. *Journal of Iranian Studies*, 2015, Vol. 48, s. 139-163.

GHORBANKARIMI, Maryam. *A Colourful Presence: The Evolution of Women's Representation in Iranian Cinema*. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2015. ISBN 978-1-4438-8272-9.

Global Illicit drug trends. *UNODC*. Vienna : UNODC, 2003. ISBN 92-1-148150-3.

GOHARIPOUR, H. A Review of Urban Image of Tehran in the Iranian Post-revolution Cinema. In AREFIAN, Fatemeh Farnaz; IRADJ MOEINI, Seyed Hossein (ed.) *Urban Change in Iran: Stories of Rooted Histories and Ever-accelerating*. New York : Springer, 2015, s. 47-61. ISBN 978-3319261133.

GOURJI, Abu' I.Qasim. Temporary marriage (Mut'a) in Islamic Law. Qom : Ansarian Publications, 2009. ISBN 978-964-438-732-6.

HABIBI, Nader. *The Economic legacy of Mahmoud Ahmadinejad*. WP Vol.5. Waltham : Brandeis University Press, 2013.

Hassan Rouhani appoints 3 women to top govt posts: Iran's women never had it easy in politics. *Firstpost* [online]. August 10 2017 [cit. 2017-11-15]. Dostupný z [www:<https://www.firstpost.com/world/hassan-rouhani-appoints-3-women-to-top-govt-posts-irans-women-never-had-it-easy-in-politics-3914735.html>](https://www.firstpost.com/world/hassan-rouhani-appoints-3-women-to-top-govt-posts-irans-women-never-had-it-easy-in-politics-3914735.html)

Hís! Dochtarhá farjdán nemí zadand [film]. Režie PÚRÁN DERACHŠANDE. Írán, 2013.

How the hijab has made sexual harassment worse in Iran. *The Guardian* [online]. September 15 2015 [cit. 2017-11-12]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/sep/15/iran-hijab-backfired-sexual-harassment>](https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/sep/15/iran-hijab-backfired-sexual-harassment)

CHAJJÁM, Omar. *Robájját*. Praha : Ibn dar Rushd, 2001. ISBN 80-86149-28-5.

Chánejí rúje áb [film]. Režie BAHMAN FARMÁN ÁRÁ. Írán, 2001.

CHRISTENSEN, Janne Bjerre. *Drugs, Deviancy and Democracy in Iran: The Interaction of State and Civil*. London : I.B.Tauris, 2011. ISBN 978-1848856394.

Chún Bází [film]. Režie RACHŠÁN BANÍ-ETEMÁD. Írán, 2006.

International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database*. October 2012 [cit.2018-02-2].Dostupný z [www:<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/index.aspx>](https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/index.aspx)

Intimate spaces: coming out in Iran. *The Guardian* [online]. June 11 2015 [cit. 2018-3-2]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces>](https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/jun/11/iran-gay-coming-out-intimate-spaces)

Iran : Comment se saouler au nez et à la barbe des mollahs ? *Les Observateurs* [online]. July 14 2014 [cit. 2017-11-23]. Dostupný z [www:<http://observers.france24.com/fr/20160714-iran-alcool-comment-saouler-bourre-islam-barbe-mollahs>](http://observers.france24.com/fr/20160714-iran-alcool-comment-saouler-bourre-islam-barbe-mollahs)

Iran Unemployment Rate 2001-2018. *Trading Economics*. [cit. 2017-12-12]. Dostupný z [www:<https://tradingeconomics.com/iran/unemployment-rate>](https://tradingeconomics.com/iran/unemployment-rate)

Iran, P5+1 joint statement calling for removal of all anti-Iran sanctions. *Press TV* [online]. April 2 2015 [cit. 2017-11-8]. Dostupný z [www:<http://www.presstv.com/Detail/2015/04/02/404427/Iran-P51-adopt-joint-statement>](http://www.presstv.com/Detail/2015/04/02/404427/Iran-P51-adopt-joint-statement)

Iranian women and sport: every obstacle an opportunity. *The Guardian* [online]. April 20 2015 [cit. 2017-11-12]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/apr/19/iran-women-sports-stadium-competitive-obstacles>](https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/apr/19/iran-women-sports-stadium-competitive-obstacles)

Iranians donate \$25m in alms. *Tehran Times* [online]. August 30 2017 [cit. 2018-2-3]. Dostupný z [www:<http://www.tehrantimes.com/news/416397/Iranians-donate-25m-in-alms>](http://www.tehrantimes.com/news/416397/Iranians-donate-25m-in-alms)

Islamic Republic of Iran AIDS Progress Report : On Monitoring of the United Nations General Assembly Special Session on HIV and AIDS, s.12. *National AIDS Committee Secretariat, Ministry of Health and Medical Education*. March 2015 [cit. 2017-10-12]. Dostupný z [www:<http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/IRN_narrative_report_2015.pdf>](http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/IRN_narrative_report_2015.pdf)

Islamic republic of Iran study. *The World Bank*. [cit. 2017-12-12]. Dostupný z [www:<https://data.worldbank.org/country/iran-islamic-rep>](https://data.worldbank.org/country/iran-islamic-rep)

Islamic republic of Iran study. *UNAIDS*. 2016, [cit. 2017-12-13]. Dostupný z [www:<http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/islamicrepublicofiran>](http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/islamicrepublicofiran)

JENÍČEK, Vladimír; FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha : C.H.Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-326-4.

KAMALI DEGHAN, Saeed. Iran's 'walls of kindness' offer help to the homeless. *The Guardian* [online]. January 14 2016 [cit. 2018-2-2]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/14/irans-walls-of-kindness-offer-help-to-the-homeless>](https://www.theguardian.com/world/2016/jan/14/irans-walls-of-kindness-offer-help-to-the-homeless)

Kasí az gorbehá-je íraní chabar nadáreh [film]. Režie BAHMAN GOBÁDÍ. Írán, 2009.

KATOUZIAN, Homa. 1.state and Society under Reza Shah. In ATABAKI, Touraj; ZURCHER, Erik-Jan. *Men of Order: Authoritarian Modernisation in Turkey and Iran, 1918-1942*. London : I.B. Tauris, 2004, s. 13-43. ISBN 9781860644269.

KEDDIE, Nikki R. Women and 30 Years of the Islamic republic. *Viewpoints : The Iranian Revolution at 30*. 2009, Vol. 1, s. 46-47.

KHAJEHPOUR, Bijan. Business and Enterprise Development in Iran. *Social Change in Post-Khomeini Iran : Summary Report*. 2013, Vol. 10, s. 25-26. ISSN 2227-1686.

KHOSRAVINIK, Majid. *Discourse, Identity and Legitimacy: Self and Other in representations of Iran's nuclear programme*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2015. ISBN 978-90-272-0653-4.

KHOSROKHAVAR, Farhad. Post-revolutionary Iranian youth : the case of Qom and the new culture of ambivalence. In BAHRAMITASH, Roksana ; HOOGLUND, Eric (eds.) *Gender in Contemporary Iran: Pushing the Boundaries*. Oxon : Routledge, 2011, s. 99-120. ISBN 978-0415781015.

KINZER, Stephen. US, Iran share a common enemy: Heroin. *The Boston Globe* [online]. April 7 2014 [cit. 2017-12-10]. Dostupný z www:<<https://www.bostonglobe.com/opinion/2014/04/06/iran-share-common-enemy-heroin/W1ulmsC9LpBgoV5pS1OtZL/story.html#>>

LATÍFPÚR, Júsef. Ájá eqbál-e džahání-je sínemá-je Írán rú be ofúl ast? *BBC Fársí* [online]. Mehr 11 1394 (October 3 2015) [cit. 2016-1-3]. Dostupný z www:<http://www.bbc.com/persian/blogs/2015/10/151002_l44_nazeran_iran_cinema_festival_international>

Lejla [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 1996.

MAHDAVI, Pardis. Who Will Catch Me If I Fall? Health and the Infrastructure of Risk of Urban Young Iranians. In GHEISSARI, Ali (ed.). *Contemporary Iran: Economy, Society, Politics*. New York : Oxford University Press, 2009, s. 150-194. ISBN 0195378490.

Make more babies. *The Economist* [online]. June 5 2014 [cit. 2017-11-8]. Dostupný z www:<<https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21603477-irans-leaders-are-worried-about-their-countrys-declining-population-make-more>>

Man Taráne, pánzdah sál dáram [film]. Režie RASÚL SADR ÁMELÍ, 2002.

MASOOMI, Mohsen et al. Inspecting the Relationship between Sexual Satisfaction and Marital Problems of Divorce- Asking Women in Sanandaj City Family Cours. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2014, Vol. 114, s. 327-333.

MATTHEE, Rudi. *The Pursuit of Pleasure: Drugs and Stimulants in Iranian History, 1500-1900*. New Jersey : Princeton University Press, 2005. ISBN 978-0691144443.

MCKERNAN, Bethan. Number of drug addicts in Iran 'doubles' in six years. *Independent* [online]. June 26 2017 [cit. 2017-12-10]. Dostupný z [www:<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iran-tehran-drug-addiction-opium-heroin-afghanistan-taliban-a7809046.html>](http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iran-tehran-drug-addiction-opium-heroin-afghanistan-taliban-a7809046.html)

Meet Iran's gay mullah forced to flee the country. *BBC News*. In: Youtube [online]. June 8 2016 [cit. 2018-3-2]. Dostupný z [www:<https://www.youtube.com/watch?v=1zT-tHjkHTo>](https://www.youtube.com/watch?v=1zT-tHjkHTo)

MOALLEM, Minoo. *Between Warrior Brother and Veiled Sister: Islamic Fundamentalism and the Politics of Patriarchy in Iran*. Los Angeles : University of California Press, 2005. ISBN 978-0520243453.

MOHAMMADI, Reza Mohammad et al. Reproductive Knowledge, Attitudes and Behavior Among Adolescent Males in Iran. *International Perspectives On Sexual And Reproductive Health*, 2006, Vol. 32, s. 35-44.

MOKHTARI, Shadi; NAZMI, Neda. The politics of human right in Iran since the Green Movement. In TIRADO CHASE, Anthony (ed.). *Routledge Handbook on Human Rights and the Middle East and North Africa*. New York : Routledge, 2017, s. 116-129. ISBN 978-1-138-80767-9.

MOLAVI, Afshin. *Soul of Iran: A Nation's Struggle for Freedom*. New York : W.W.Norton, 2002. ISBN 978-0393325973.

MOSTAGHIM, Ramin; WEISS, Kenneth. R. Iran's birth control policy sent birthrate tumbling. *Los Angeles Times* [online]. July 22 2012 [cit. 2018-03-31].

Dostupný z www: <<http://www.latimes.com/world/population/la-fg-population-iran-20120729-html-htmlstory.html>>

MURPHY, Kim. Streets of Tehran teem with Children. *The Baltimore Sun* [online]. April 22 2007 [cit. 2018-1-1]. Dostupný z www:<http://articles.baltimoresun.com/2007-04-22/news/0704220021_1_tehran-street-children-children-in-iran>

MUYS, Marjolein. *Substance Use Among Migrants: The Case of Iranians in Belgium*. Brussel : VUBPRESS, 2009. ISBN 978-90-5487-564-2.

NAFICI, Hamid. *A Social History of Iranian Cinema, Vol.2: The Industrializing Years, 1941–1978*. Durham : Duke University Press, 2011. ISBN 978-0822347743.

NAFICI, Hamid. *A Social History of Iranian Cinema, Volume 3: The Islamicate Period, 1978–1984*. Durham : Duke University Press, 2012. ISBN 978-0822348771.

NAFICI, Hamid. *A Social History of Iranian Cinema, Volume 4: The Globalizing Era, 1984-2010*. Durham : Duke University Press, 2012. ISBN 9780822348788.

NAJMABADI, Afsaneh. *Women with Mustaches and Men Without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity*. Los Angeles : University of California Press, 2005. ISBN 978-0520242630.

NAJMEH KHALILI, Najmeh. Leila. In JAHED, Parviz (ed.). *Directory of World Cinema: Iran*. Bristol : Intellect, 2012, s. 66–76. ISBN 978-1-84150-399-8.

NAYERI, Dina. The Complicated Beauty of the Persian Nose. *Vice* [online]. October 8 2014 [cit. 2017-10-12]. Dostupný z www:<https://www.vice.com/en_us/article/5gk7m8/shes-so-najoor-0000467-v21n10>

NIAYESH, Umid. Scary amount of homeless people in Tehran are drug addicts. *Trend news* [online]. October 28 2014 [cit. 2018-2-1]. Dostupný z [www.<https://en.trend.az/iran/society/2326893.html>](https://en.trend.az/iran/society/2326893.html)

OBOT, Isidore Silas. The Relevance of Western Research to Developing Countries : Narrowing the North-South Divide in Drug Policy and Practise. In KOLIND, Torsten; THOM, Betsy; HUNT, Geoffrey (eds.). *The Sage Handbook of Drugs and Alcohol Studies*. London : Sage, 2017, s. 543-559. ISBN 978-1-4462-9866-4.

Offside[film]. Režie DŽA´FAR PANÁHÍ. Írán, 2006.

PARNIAN, Hamid. The sexual rights of women and homosexuals in Iran. In SEIDMAN, Steven; FISCHER, Nancy; MEEKS, Chet (eds.) *Handbook of the New Sexuality Studies*. Oxon : Routledge, 2007, s. 348-353. ISBN 978-0415386487.

PARSA, Misagh. *Democracy in Iran : Why It Failed and How It Might Succeed*. Cambridge : Harvard University Press, 2016. ISBN 978-0674545045.

PARSI, Trita. *Losing an Enemy: Obama, Iran, and the Triumph of Diplomacy*. New Haven/London : Yale University Press, 2017. ISBN 978-0-300-21816-9.

PAYVAR, Behnoosh. *Space, Culture, and the Youth in Iran: Observing Norm Creation Processes at the Artist's house*. New York : Palgrave Macmillan, 2015. ISBN 978-1137537157.

PIRZADEH, Ali. *Iran Revisited: Exploring the Historical Roots of Culture, Economics, and Society*. Washington D. C. : Springer, 2016. ISBN 978-3319304830.

PRATT, Geraldine; SAN JUAN, Rose Marie. *Film and the Urban Space: Critical Possibilities*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2014. ISBN 978-0748623839.

PURAFZÁL, Hále ; MONTGOMERY, Roger. *Háfez : Poklad perské poezie*. Praha : Pragma, 2003. ISBN 80-1205-968-8.

Raving Iran [film]. Režie SUSANNE REGINA MEURES. Německo-Írán, 2016.

RIEFFER-FLANAGAN, Barbara Ann. *Evolving Iran: An Introduction to Politics and Problems in the Islamic Republic*. Washington D. C. : Georgetown University Press, 2013. ISBN 9781589019782.

ROBERTSON, Bronwen. I am an Original Iranian Man: Identity and Expression in Tehran's Unofficial Rock music. In SREBERNY, Annabelle ; TORFEH, Massoumeh (eds.). *Cultural Revolution in Iran : Contemporary Popular Culture in the Islamic Republic*. London : I.B.Tauris, 2013, s. 133-151. ISBN 978-1780760896.

SABETY, Setareh. Slaughterhouse review - an honest portrayal of Iran's drug problem. *The Guardian* [online]. October 30 2015 [cit. 2017-12-13]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/oct/30/slaughterhouse-iran-kurd-film-behzad-azadi-koshtargah>](https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/oct/30/slaughterhouse-iran-kurd-film-behzad-azadi-koshtargah)

SA'DÍ. *Golestán*.

Sáláne 200 fílm dar Írán sáchte mí šavad. *ILNA* [online]. July 11 2017 [cit. 2018-4-4]. Dostupný z [www:< https://www.ilnanews.com>](https://www.ilnanews.com)

Santúrí [film]. Režie DÁRJÚŠ MEHRDŽÚJÍ. Írán, 2007.

SAYED- GOHRAB, Asghar.; TALATTOF, Kamran. Politics and Persistence: The Development of Iranian Film. In SAYED- GOHRAB, Asghar; TALATTOF,

Kamran (eds.). *Conflict and Development in Iranian Film*. Leiden : Leiden University Press, 2013. ISBN 978 90 8728 169 4.

SAYED-EMAMI, Kavous. Youth, politics, and media habits in Iran. In SEMATI, Mahdi (ed.) *Media, Culture and Society in Iran: Living with Globalization and the Islamic State*. London : Routledge, 2008, s. 57-69. ISBN 978-0415772167.

SEDGHI, Hamid. *Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling, and Reveiling*. New York : Cambridge Press, 2007. ISBN 978-0-521-83581-7.

SHAHABI, Mahmood. Youth subcultures in post- Revolution Iran: An alternative reading. In NILAN, Pam ; FEIXA, Carles (eds.). *Global Youth?: Hybrid Identities, Plural Worlds*. Oxon : Routledge, 2006, s. 111-130. ISBN 978-0415370714.

SHAHI, Afshin. Erotic Republic. *Foreign Policy* [online]. May 29 2013 [cit. 2018-3-1]. Dostupný z www:< <http://foreignpolicy.com/2013/05/29/erotic-republic/>>

SHAHIDIAN, Hammed. *Women in Iran: Gender politics in the Islamic republic*. Westport : Greenwood Press, 2002. ISBN 978-0313314766.

SHAKSHSARI, Sima. Killing me Softly with your rights: Queer death and the politics of rightful killing. In HARITAWORN, Jin; KUNTSMAN, Adi; POSOCCO, Silvia. *Queer Necropolitics*. Oxon : Routledge, 2014, s. 93-111. ISBN 978-0415644761.

SHARAFEDIN, Bozorgmehr. In jab at rivals, Rouhani says Iran protests about more than economy. *Reuters* [online]. January 8 2018 [cit. 2017-11-15]. Dostupný z www:<<https://www.reuters.com/article/us-iran-rallies-rouhani/in-jab-at-rivals-rouhani-says-iran-protests-about-more-than-economy-idUSKBN1EX0S9>>

SCHUBERT, Zach. Iran's Dark Secret: Child Prostitution and Sex Slaves. *Huffpost* [online]. [cit. 2018-3-1]. Dostupný z [www:<https://www.huffingtonpost.com/reporters-uncensored/irans-dark-secret-child-p_b_262222.html>](https://www.huffingtonpost.com/reporters-uncensored/irans-dark-secret-child-p_b_262222.html)

SIAMDOUST, Nahid. *Soundtrack of the Revolution: The Politics of Music in Iran*. Stanford : Stanford University Press, 2017. ISBN 978-1503600324.

SIDDIQI, Ahmad. Khatami and the Search for Reform in Iran. *Stanford Journal of International Relations*. 2005, Vol. 6 [cit. 2018-03-31]. Dostupný z [www:<http://web.stanford.edu/group/sjir/6.1.toc.html>](http://web.stanford.edu/group/sjir/6.1.toc.html)

SREBERNY, Annabelle. Thirty-plus Years of the Iranian Revolution: Culture in Contestation. In SREBERNY, Annabelle ; TORFEH, Massoumeh (eds.). *Cultural Revolution in Iran : Contemporary Popular Culture in the Islamic Republic*. London : I.B.Tauris, 2013, s. 1-13. ISBN 978-1780760896.

Šahrzád [seriál]. Režie Hasan Fathí, Írán, 2015-2018.

Šíš va baš [film]. Režie BAHMAN GÚDARZÍ. Írán, 2011.

TAIT, Robert. Ahmadinejad urges Iranian baby boom to challenge west. *The Guardian* [online]. October 23 2006 [cit. 2018-01-30]. Dostupný z [www:<https://www.theguardian.com/world/2006/oct/23/iran.roberttait>](https://www.theguardian.com/world/2006/oct/23/iran.roberttait)

Talá-je sorch [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2003.

TALATTOF, Kamran. *Modernity, Sexuality, and Ideology in Iran: The Life and Legacy of a Popular Female Artist*. New York : Syracuse University Press, 2011. ISBN 978-0815632245.

Taxi Tehrán [film]. Režie DŽA'FAR PANÁHÍ. Írán, 2015.

Tehrán-e man Harádž [film]. Režie GRÁNÁZ MÚSAVÍ. Írán-Austrálie, 2009.

Ten Million Iranians Under "Absolute Poverty Line". *Payvand* [online]. May 29 2010 [cit. 2018-1-1]. Dostupný z [www:<http://www.payvand.com/news/10/may/1316.html>](http://www.payvand.com/news/10/may/1316.html)

Tipsy Taboo. *The Economist* [online]. August 18 2012 [cit. 2017-11-23]. Dostupný z [www:< http://www.economist.com/node/21560543>](http://www.economist.com/node/21560543)

TIZRO, Zahra. *Domestic Violence in Iran: Women, Marriage and Islam*. Oxon : Routledge, 2012. ISBN 978-0415602617.

TOMKOVÁ, Alena. *Formování a proměna identit v moderním Íránu*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2014. ISBN 978-80-261-0411-7.

VAKIL, Sanam. *Women and Politics in the Islamic Republic of Iran: Action and Reaction*. New York : Bloomsbury, 2011. ISBN 978-1-4411-1738-0.

VARZI, Roxanne. A Grave state: Rahshan Bani-Etemad's Mainline. In ATWOOD, Blake; DECHERNEY, Peter. *Iranian Cinema in a Global Context: Policy, Politics, and Form*. New York : Routledge, 2015, s. 96-112. ISBN 978-1138779341.

VON KAMPHOEVENER, Elsa Sophie. *Křišťálový serail*. Praha : Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-550-X.

Why wine is integral to Persian culture. *The Economist* [online]. September 27 2016 [cit. 2017-12-10]. Dostupný z [www:<https://www.economist.com/blogs/prospero/2016/09/shiraz-shiraz>](https://www.economist.com/blogs/prospero/2016/09/shiraz-shiraz)

WILLBANKS, James H. Iran Iraq War (1980-1988). In MIKABERIDZE, Alexander (ed.). *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical*

Encyclopedia. Santa Barbara : ABC CLIO, 2011, s. 416-419. ISBN 978-1-59884-336-1.

YAGHMAIAN, Behzad. *Social Change in Iran: An Eyewitness Account of Dissent, Defiance, and New Movements for Rights*. New York : State University of New York Press, 2002. ISBN 0-7914-5211-5.

ZEYDABADI-NEJAD, Saeed. *The Politics of Iranian Cinema: Film and Society in the Islamic Republic*. New York : Routledge, 2010. ISBN 978-0415455374.

Zír-e núr-e máh [film]. Režie RÉZA MÍR KARÍMÍ. Írán, 2001.

7 RÉSUMÉ

ANALYSIS OF CHOSEN SOCIAL PHENOMENONS IN IRANIAN CINEMATOGRAPHY SINCE 1989

The aim of Master's Thesis "Analysis of Chosen Social Phenomenons in Iranian Cinematography Since 1989" is to present and describe selected phenomenons of Iranian society in chosen movies during the period from 1989 to 2017. Since 90's Iranian cinematography started to focus on the social situation in the country and we are able to find the significant amount of usage of social troubles in Iranian production. Presentations of prostitution, drug addiction, homelessness are occurred in modern Iranian cinema. Iranian cinematography equally concentrates on gender problems, the identity of youths and partnership.

The main attention is paid to finding the occurrence of social issues and their intensity in Iranian cinema. My effort is to prove on the basis of an analysis of existing sources and movies the existence of each phenomenon in Iranian society and its presentation in Iranian cinema. Some taboo issues are presented in movies more than another because of their sensitivity. Censorship and self-censorship act the main role in the heading of whole Iranian film scene. More and more we are witnesses of the slacken censorship. It brings more inventiveness to Iranian cinema. Iranian filmmakers can work with wider freedom of storyline, new technologies, and contemporary approaches.

Thanks to opening Iranian cinema to the modern ways of shooting and presentation of storylines Iranian production starts to be popular and successful on International film festival as Academy awards, Cannes or Berlinale. Iranian cinema is more or less influenced by this success and is inevitable that Iranian production may start to be tendentious under these circumstances. The ideal platform for this partial subordination seems to be Iranian society and its issues.